

Canllaw i Gyfansoddiad Cyngor (Bwrdeistref) Sirol []

Cynhyrchwyd yn unol ag adran 30 Deddf Llywodraeth Leol 2000

Cyflwyniad

Y Cyfansoddiad

Mae'r Cyngor yn cynnwys unigolion a chyrff gwahanol, sy'n gweithio gyda'i gilydd i gyflawni swyddogaethau'r Cyngor. Mae cyfansoddiad y Cyngor yn disgrifio'r cyrff a'r bobl wahanol sy'n rhan o'r Cyngor, eu swyddogaethau a'r rheolau gweithdrefnau sy'n rheoli sut mae'r cyrff hyn yn cydweithio i ddarparu gwasanaethau.

Y bwriad yw:

- galluogi'r Cyngor i wneud penderfyniadau yn effeithlon ac yn effeithiol;
- eich cefnogi i gymryd rhan mewn penderfyniadau sy'n effeithio arnoch chi;
- helpu Cyngorwyr i gynrychioli eu hetholwyr yn fwy effeithiol; a'ch
- galluogi i ddal y Cyngor i gyfrif.

Un o brif amcanion y cyfansoddiad yw nodi'n glir beth gallwch ei ddisgwyl gan y Cyngor, a beth allwch chi ei wneud os na fodlonir eich disgwyliadau.

Y canllaw hwn

Mae'r canllaw hwn wedi'i ddylunio i'ch helpu i ddeall sut mae'r Cyngor yn gwneud penderfyniadau ac yn gweithio i ddarparu gwasanaethau yn eich ardal a sut y gallwch chi gyfrannu. Mae'n rhoi gorolwg o gyfansoddiad y Cyngor ac yn egluro adrannau allweddol o'r cyfansoddiad mewn iaith glir a syml.

Gall hefyd fod o ddefnydd i'r sefydliadau hynny sy'n gweithio gyda'r Cyngor i ddarparu gwasanaethau yn ardal y Cyngor.

Mae rhan gyntaf y canllaw hwn yn egluro pam bod y cyfansoddiad yn bwysig a sut mae'n cael ei adolygu a'i ddiweddarau.

Mae'n anelu i ateb cwestiynau fel:-

- *Pam bod gan y Cyngor gyfansoddiad?* t.6
- *Sut gallaf gael copi o'r cyfansoddiad?* t.6
- *Pwy sy'n gyfrifol am ddiweddarau'r cyfansoddiad?* t.6

Mae ail ran y canllaw hwn yn egluro sut mae'r Cyngor wedi'i strwythuro. Mae'n disgrifio cyrff democrataidd y Cyngor yn ogystal â sut y gwneir penderfyniadau a gan bwy.

Mae'n egluro swyddogaethau'r Cyngor, ei [Bwyllgor Gweithredol] [Cabinet] a'i bwyllgorau, a pha gorff o'r Cyngor sy'n gyfrifol am bolisiâu a phenderfyniadau penodol.

Mae'n anelu i ateb cwestiynau fel:-

- *Beth mae fy Nghynghorydd lleol yn ei wneud?* t.10
- *Beth mae'r Cyngor yn ei wneud?* t.12
- *Beth sy'n digwydd yng nghyfarfodydd y Cyngor?* t.13
- *Sut mae'r Cyngor yn gwneud penderfyniadau?* t.13
- *Sut gallaf wybod beth oedd y Cyngor wedi'i benderfynu am fater sy'n effeithio arnaf i?* t.15
- *Beth mae'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] yn ei wneud?* t.16
- *Sut mae'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] yn gwneud penderfyniadau?* t.16
- *Sut mae penderfyniadau yn cael eu craffu?* t.18
- *Pwy sy'n gyfrifol am gynnal safonau a dal Cyngorwyr i gyfrif am eu hymddygiad?* t.18
- *Beth mae pwyllgorau'r Cyngor yn ei wneud?* t.18
- *Beth mae'r pwyllgor cynllunio yn ei wneud?* t.20
- *Pwy sy'n gyfrifol am lywodraethu, archwilio a rheoli risg?* t.20
- *Pwy sy'n gyfrifol am gynnal democratiaeth leol?* t.21
- *Beth mae'r pwyllgor trwyddedu yn ei wneud?* t.21

Mae trydedd rhan o'r canllaw hwn yn egluro rolau a chyfrifoldebau aelodau etholedig a swyddogion cyflogedig y Cyngor. Mae'n disgrifio'r gwaith maent yn ei wneud a sut maent yn gweithio gyda'i gilydd i gyflawni swyddogaethau a blaenoriaethau'r Cyngor. Mae hefyd yn egluro'r codau ymddygiad sy'n rheoli ymddygiad cyngorwyr a swyddogion a'r safonau ymddygiad y gallwch eu disgwyl ganddyn nhw.

Mae'n anelu i ateb cwestiynau fel:-

- *Beth mae'r [Maer] [Cadeirydd] [Aelod sy'n Llywyddu] yn ei wneud?* t.25
- *[Beth mae'r Cadeirydd yn ei wneud?]* t.26

- *Beth mae'r Arweinydd yn ei wneud?* t.27
- *Beth sy'n digwydd os nad yw'r Arweinydd yn gallu ymgymryd â'i ddyletswyddau?* t.27
- *Mae fy Nghynghorydd yn aelod o'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol], beth mae hyn yn ei olygu?* t.28
- *Sut caiff aelodau'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] eu cefnogi?* t.28
- *Beth mae'r Prif Weithredwr yn ei wneud?* t.29
- *Pa gyfrifoldebau sydd gan y Swyddog Monitro?* t.29
- *Pwy sy'n gyfrifol am sicrhau y cydymffurfir â pholisïau a gweithdrefnau democrataidd y Cyngor?* t.
- *Sut ddylai Cynghorwyr ymddwyn?* t.
- *Sut ddylai Swyddogion ymddwyn?* t.
- *A oes yna ofynion arbennig pan fydd Cynghorwyr neu Swyddogion yn penderfynu ar geisiadau cynllunio?* t.33
- *Sut gallaf gwyno am ymddygiad Cynghorydd?* t.34
- *Sut ydw i'n rhoi gwybod ynglŷn â phryderon am ymddygiad Swyddog cyflogedig o'r Cyngor?* t.35

Mae pedwerydd rhan o'r canllaw hwn yn rhoi crynodeb o bolisïau a gweithdrefnau allweddol sy'n rheoli sut mae'r Cyngor yn ymgymryd â swyddogaethau penodol.

Mae'n anelu i ateb cwestiynau fel:-

- *Ble gallaf ddod o hyd i brif gynlluniau a strategaethau'r Cyngor?* t.36
- *Sut y penderfynir ar fframwaith polisi'r Cyngor?* t.36
- *Sut mae'r Cyngor yn gosod ei gyllideb?* t.37
- *A ellir gwneud penderfyniadau nad ydynt yn cydymffurfio â'r fframwaith polisi neu'r gyllideb?* t.37
- *A ellir symud arian o un pennawd cyllideb i un arall unwaith y mabwysiadwyd y gyllideb?* t.38

- *Pa bolisiâu a gweithdrefnau eraill sy'n llywodraethu sut mae'r Cyngor yn rheoli ei gyllideb?* t.38
- *A oes unrhyw gyfyngiadau ar sut mae'r Cyngor yn prynu nwyddau a gwasanaethau?* t.38
- *Sut mae'r Cyngor yn llunio contractau a chytundebau?* t.39

Mae rhan olaf y canllaw hwn yn egluro sut y gallwch ymgysylltu a chyfrannu at eich Cyngor a democratiaeth leol. Mae'n egluro sut mae eich cynghorwyr yn cael eu hethol, sut y gallwch gysylltu â'ch cynghorydd, codi cwestiynau a siarad mewn cyfarfodydd a sut y gallwch ddefnyddio deisebau i godi materion sy'n bwysig i chi gyda'r Cyngor.

Mae'n anelu i ateb cwestiynau fel:-

- *Beth mae'r Cyngor yn ei wneud i ymgysylltu â phobl leol?* t.40
- *Ydw i'n gallu anfon deiseb at y Cyngor?* t.40
- *Sut gallaf wybod pryd mae cyfarfodydd y Cyngor a'i bwyllgorau a chyrff yn cael eu cynnal?* t.40
- *Sut gallaf wybod beth fydd yn cael ei drafod mewn cyfarfod penodol?* t.41
- *Sut gallaf wybod pryd y penderfynir am fater yr wyf yn bryderus amdano?* t.41
- *A wyf yn gallu gofyn i bwyllgor neu gorff o'r Cyngor i edrych ar fater penodol?* t.42
- *A wyf yn gallu mynychu cyfarfodydd y Cyngor Llawn?* t.42
- *A wyf yn gallu mynychu cyfarfodydd eraill?* t.43
- *A wyf yn gallu siarad mewn cyfarfod?* t.43
- *A wyf yn gallu gofyn cwestiwn mewn cyfarfod?* t.43
- *Sut gallaf wybod beth oedd penderfyniad y Cyngor?* t.43
- *A allaf weld cyfrifon y Cyngor i ddeall sut mae treth y cyngor yn cael ei wario?* t.44

Gellir arwyddbostio i'r adrannau mwyaf perthnasol o'r cyfansoddiad ac i adnoddau ychwanegol sydd ar gael ar wefan y Cyngor drwy'r canllaw hwn i'ch galluogi i ddarllen mwy ar destun penodol os byddwch yn dymuno.

Mae yna hefyd fynegai manwl ar dudalen olaf y canllaw hwn i ganiatáu i chi gael golwg sydyn ar destunau penodol a materion o ddiddordeb i chi.

Os oes yna unrhyw beth yn y canllaw hwn sy'n aneglur, neu rywbeth ar goll, gadewch i ni wybod fel y gallwn wneud gwelliannau.

Gallwch gysylltu â ni drwy [DN: rhowch fanylion cyswllt].

Rhan 1 Y cyfansoddiad

Mae'r cyfansoddiad yn rheoli sut mae'r Cyngor, Cynghorwyr a swyddogion y Cyngor yn gweithio gyda'i gilydd i gyflawni swyddogaethau'r Cyngor. Mae'n sicrhau bod pawb yn y Cyngor yn gweithredu'n gyfreithiol, yn deg ac yn briodol a bod swyddogaethau'r Cyngor yn cael eu perfformio'n briodol ac yn effeithiol.

Mae Adran 2.1 y cyfansoddiad yn esbonio pwrpas y cyfansoddiad.

Gallwch gael copi o'r cyfansoddiad o swyddfeydd y Cyngor a'i weld ar wefan y Cyngor. Mae'n rhaid darparu copi o'r cyfansoddiad hefyd i bob Cynghorydd pan fyddant yn cael eu hethol i'r Cyngor.

Gallwch gael mynediad i gyfansoddiad y Cyngor ar wefan y Cyngor <rhoch ddolen>.

Mae adran 2.8 o'r cyfansoddiad yn egluro ble, pryd a sut mae'n rhaid cyhoeddi'r cyfansoddiad.

Mae'r Swyddog Monitro yn gyfrifol am gynnal ac adolygu'r cyfansoddiad. Mae'r Swyddog Monitro hefyd yn gyfrifol am benderfynu sut y dylid deall a defnyddio'r cyfansoddiad. Gallwch ddarllen mwy am rôl y Swyddog Monitro yn Rhan 4 o'r canllaw hwn.

Mae'r Cyngor Llawn yn gyfrifol am gytuno ar y cyfansoddiad. Unwaith y cytunir ar y cyfansoddiad, y Cyngor Llawn yn unig sydd yn gallu ei newid. Fel arfer, argymhellir newidiadau i'r cyfansoddiad i'r Cyngor Llawn gan y Swyddog Monitro.

Mewn rhai amgylchiadau, gall y Swyddog Monitro wneud newidiadau i'r cyfansoddiad. Er enghraifft, ble mae yna newid yn y gyfraith sy'n effeithio ar y cyfansoddiad, neu ble mae angen gwneud newid bach i egluro darpariaeth yn y cyfansoddiad sy'n aneglur.

Mae adrannau 2.4 i 2.6 yn y cyfansoddiad yn egluro sut y cytunir ar y cyfansoddiad a sut y gellir ei newid.

Mae'r cyfansoddiad hefyd yn rheoli sut y dylid cynnal cyfarfodydd y Cyngor a'i bwyllgorau. Bydd y sawl sy'n cadeirio cyfarfod yn gyfrifol am sicrhau y dilynir y cyfansoddiad yn ystod y cyfarfod hwnnw.

Mae geiriau a brawddegau allweddol yn cael eu diffinio a'u hegluro yn adran 2.2 o'r cyfansoddiad.

Rhan 2 Strwythurau democrataidd y Cyngor

Mae'r Cyngor yn cynnwys Cynghorwyr sy'n cael eu hethol bob pum mlynedd i gynrychioli pobl sy'n byw mewn gwahanol rannau o ardal y Cyngor (cyfeirir atynt yn y cyfansoddiad fel 'wardiau etholiadol').

Mae Cynghorwyr yn gyfrifol am bawb sy'n byw yn ardal y Cyngor, ond mae ganddynt ddyletswydd arbennig i bobl sy'n byw yn eu ward.

Mae Adran 1.2 o'r cyfansoddiad yn darparu gorolwg o sut mae Cynghorwyr unigol yn gweithio gyda'i gilydd fel y Cyngor.

Mae pob Cynghorydd yn cyfarfod gyda'i gilydd fel y Cyngor Llawn. Mae'r Cyngor Llawn yn gyfrifol am osod cyllideb y Cyngor, blaenoriaethau polisi a fframwaith polisi cyffredinol.

Ar ddechrau bob blwyddyn, bydd y Cyngor Llawn yn ethol un Cynghorydd fel ei [Faer] [Cadeirydd] [Aelod sy'n Llywyddu]. Mae'r [Maer] [Cadeirydd] [Aelod sy'n Llywyddu] yn gyfrifol am gadeirio cyfarfodydd y Cyngor Llawn a sicrhau bod penderfyniadau yn cael eu gwneud yn briodol ac yn unol â'r rheolau. [Gall y Cyngor Llawn hefyd ethol Cadeirydd, sy'n gyfrifol am ymgymryd â rhai swyddogaethau seremonïol penodol].

Gallwch ddarllen mwy am y rolau hyn yn Rhan 3 o'r canllaw hwn.

Mae'r Cyngor yn penodi neu'n ethol Arweinydd (a all fod yn arweinydd y grŵp gwleidyddol mwyaf neu'n glymblaid grwpiau gwleidyddol). Gall cynghorwyr unigol hefyd gael eu penodi i'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] gan yr Arweinydd. Bydd yr Arweinydd yn gyffredinol yn penodi cynghorwyr o'u grŵp gwleidyddol eu hunain i'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol], er y gallant benodi cynghorwyr o unrhyw grŵp gwleidyddol i'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol]. Mae Aelodau o'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] yn gyfrifol am feysydd polisi penodol, cyfeirir atynt yn gyffredinol fel portffolios. Ble rhoddir cyfrifoldeb am faes gwaith penodol neu swyddogaeth i aelod o'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol], mae'n cael ei ddisgrifio yn y cyfansoddiad fel dirprwyo i'r unigolyn hwnnw.

Mae'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] yn cwrdd yn rheolaidd i wneud penderfyniadau ar y cyd ar yr agweddau hynny o waith y Cyngor y mae'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] yn gyfrifol amdano.

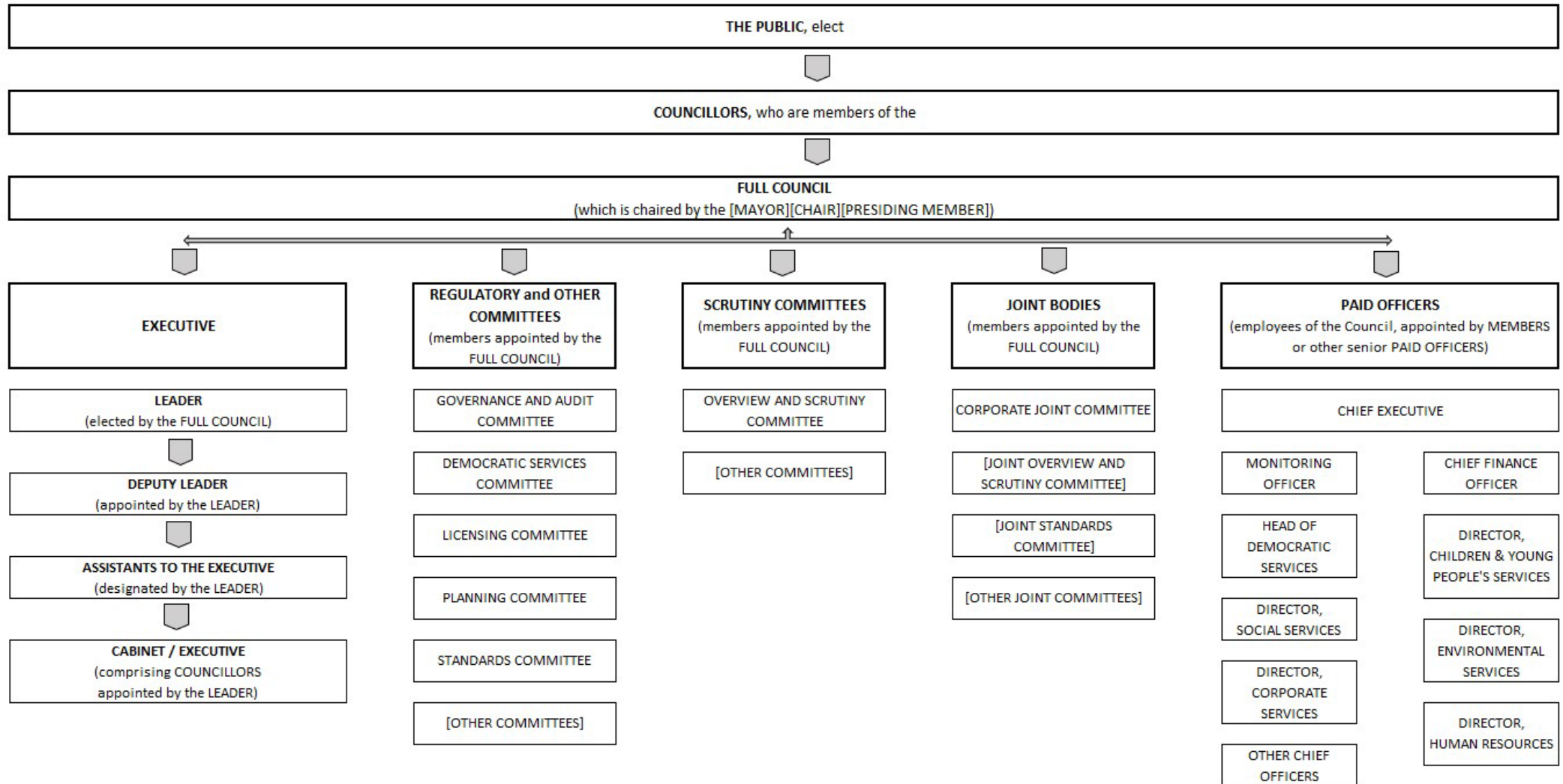
Mae rhai o swyddogaethau'r Cyngor yn cael eu cynnal gan bwyllgorau. Mae pwyllgorau yn grwpiau bach o Gynghorwyr sy'n cwrdd gyda'i gilydd i ymgymryd â swyddogaethau rheoleiddio a chraffu penodol y Cyngor. Yn amodol ar rai eithriadau, mae pwyllgorau yn cynnwys cynghorwyr o bob grŵp gwleidyddol yn yr un gyfran ag y cynrychiolir ar y Cyngor Llawn.

Hyd at yn ddiweddar roedd yn rhaid i bob cyfarfod o'r cyngor (boed yn Gyngor llawn, y [Cabinet] [Pwyllgor Gwaith] neu bwyllgor neu is-bwyllgor) wedi eu cynnal wyneb yn wyneb a'r cynghorwyr hynny oedd yn bresennol yn gorfforol yn y cyfarfod yn unig oedd yn gallu cymryd rhan mewn trafodaethau a phleidleisio. Mae Cyngorau nawr yn gallu cwrdd yn defnyddio meddalwedd fideo gynadledda. Mae cyfarfodydd naill ai'n gallu bod "o bell" (ble mae cynghorwyr mewn mannau gwahanol) neu'n "hybrid" (ble mae rhai pobl yn bresennol mewn un lle ac eraill mewn mannau eraill). Hyd yn oed os yw pawb sy'n cymryd rhan yn y cyfarfod yn dewis bod yn bresennol yn bersonol, mae'n rhaid i'r Cyngor sicrhau bod yna ddewis i ymuno â'r cyfarfod o bell.

Gall y Cyngor llawn gyflogi'r staff (y cyfeirir atynt fel swyddogion) y mae'n eu hystyried yn angenrheidiol. Gall y [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol], Cyngor Llawn a phwyllgorau ddirprwyo swyddogaethau i swyddogion. Mae gwybodaeth bellach ar ddirprwyo yng nghynllun dirprwyo swyddogion <rhwyd hypergyswllt yma>.

Gallwch ddarllen mwy am y strwythurau hyn yn yr adrannau canlynol o'r Rhan hon o'r canllaw.

Siart strwythur

Cynghorwyr

Mae Cynghorwyr yn cael eu hethol gan bobl sy'n byw mewn ward benodol sy'n eu cynrychioli ar y Cyngor. Fodd bynnag, mae Cynghorwyr hefyd yn atebol i'r gymuned ehangach ac mae'n rhaid iddynt weithredu er budd gorau pawb sy'n byw yn ardal y Cyngor.

Os ydych yn dymuno codi mater gyda'r Cyngor a ddim yn siŵr gyda phwy i gysylltu â nhw, mae'n bosibl y byddwch yn dymuno cysylltu â'ch Cynghorydd i ofyn am gymorth.

Gallwch wybod pwy yw eich Cynghorydd lleol a'u manylion cyswllt ar wefan y Cyngor <rhwyd hypergyswllt yma>.

Mae pob aelod yn Gynghorwyr o'r Cyngor Llawn, a gallant hefyd fod yn aelodau o un neu fwy o gyrff aelodau'r Cyngor (fel y [Cabinet] [Pwyllgor Gwaith] neu bwyllgor). Ble mae Cynghorwyr yn gweithredu fel aelod o gorff Cyngor penodol, cyfeirir atynt yn y cyfansoddiad fel 'Aelodau'.

Mae hyn yn cael ei egluro yn fwy manwl yn y rhestr o ddiffiniadau yn adran 2.2.2 o'r cyfansoddiad.

Mae gan Gynghorwyr hawliau penodol sydd wedi eu nodi yn y cyfansoddiad, sy'n eu galluogi i godi materion a gwneud sylwadau ar eich rhan.

Er enghraifft, gall Cynghorwyr:-

- weld unrhyw wybodaeth maent ei hangen er mwyn cyflawni eu rôl fel aelod o'r Cyngor;
- fynychu unrhyw gyfarfod o'r Cyngor, ei bwyllgorau neu'r [Cabinet] [Pwyllgor Gwaith];
- siarad mewn unrhyw gyfarfod o unrhyw gorff o'r Cyngor y maent yn aelod ohono;
- gyda chaniatâd y cadeirydd, siarad mewn unrhyw gyfarfod o unrhyw gorff o'r Cyngor (hyd yn oed os nad ydynt yn aelod o'r corff hwnnw);
- siarad gyda'r Arweinydd, neu aelod o'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] neu swyddogion y Cyngor am unrhyw agwedd o fusnes y Cyngor; a
- chwyno.

Mae hawliau Cynghorwyr i wybodaeth wedi'i gynnwys yn adran 3.1.2 o'r cyfansoddiad.

Mae hawliau Cyngorwyr i gymryd rhan yng ngweithdrefnau'r Cyngor wedi'i gynnwys yn adran 3.3 o'r cyfansoddiad.

Gall Cyngorwyr hefyd godi cwestiynau mewn cyfarfodydd o'r Cyngor Llawn a phwyllgorau ac is-bwyllgorau'r Cyngor, cyflwyno cynigion i'r Cyngor Llawn a galw penderfyniadau i mewn.

Mae'r rheolau sy'n ymwneud â sut mae'r hawliau hyn yn cael eu hymarfer wedi eu cynnwys yn adrannau 4.19 i 4.21 a 7.29 yn y cyfansoddiad.

Gallwch ddarllen mwy am rôl Cyngorwyr etholedig a'r nodweddion sy'n gwneud Cyngorydd da yn y swydd-ddisgrifiad (yn adran 24.1 o'r cyfansoddiad) a'r manylion am yr unigolyn (yn adran 24.21 o'r cyfansoddiad).

Cyngor Llawn

Mae Adran 4 o'r cyfansoddiad yn rheoli'r Cyngor Llawn.

Beth mae'r Cyngor Llawn yn ei wneud?

Mae'r gyfraith yn ei gwneud yn ofynnol i rai penderfyniadau pwysig gael eu gwneud gan holl Gynghorwyr yn cyfarfod gyda'i gilydd fel Cyngor Llawn. Cyfeirir at y rhain yn y cyfansoddiad fel swyddogaethau'r Cyngor Llawn. Mae'n bosibl y bydd y Cyngor yn penderfynu y dylai swyddogaethau anweithredol eraill gael eu cynnal gan y Cyngor llawn hefyd. Cyfeirir at y rhain yn y cyfansoddiad fel swyddogaethau dewis lleol oherwydd bod gan y Cyngor ddewis ynglŷn â pha unigolyn neu gorff ddylai ymgymryd â nhw.

Mae Adran 14 o'r cyfansoddiad yn egluro'r mathau gwahanol o swyddogaethau a gynhelir gan y Cyngor a pha ran o'r Cyngor sy'n gyfrifol am ymgymryd â nhw.

Mae'r Cyngor Llawn yn gyfrifol am y canlynol ymhlith pethau eraill:-

- cytuno ar y cyfansoddiad ac unrhyw newidiadau i'r cyfansoddiad;
- gosod cyllideb y Cyngor;
- datblygu cynllun integredig sengl y Cyngor (sy'n egluro sut y bydd y Cyngor yn cyflawni ei ddyletswyddau cyfreithiol mewn meysydd fel iechyd a gofal cymdeithasol, plant a phobl ifanc a diogelwch cymunedol);
- cytuno ar gynlluniau a strategaethau allweddol (cyfeirir ato yn y cyfansoddiad fel y 'fframwaith polisi');
- adolygu ac adrodd ar berfformiad y Cyngor;
- ethol yr Arweinydd a'r [Maer][Cadeirydd][Aelod sy'n Llywyddu] [a'r Cadeirydd];
a
- phenodi'r Prif Weithredwr a Phrif Swyddogion eraill.

Mae holl swyddogaethau'r Cyngor Llawn wedi eu rhestru yn adran 4.6 o'r cyfansoddiad.

Mae cyfarfodydd y Cyngor Llawn yn cael eu cadeirio gan y [Maer][Cadeirydd][Aelod sy'n Llywyddu]. Maent yn gyfrifol am sicrhau bod cyfarfodydd yn cael eu cynnal yn unol â'r cyfansoddiad bod y penderfyniadau yn cael eu gwneud yn iawn, yn deg ac yn gyfreithiol.

Gallwch ddarllen mwy am rôl y [Maer][Cadeirydd][Aelod sy'n Llywyddu] yn Rhan 3 o'r canllaw hwn.

Beth sy'n digwydd yng nghyfarfodydd y Cyngor Llawn?

Bydd y Cyngor Llawn yn cyfarfod yn fuan ym mhob blwyddyn ariannol i ethol Cynghorwyr i swyddi penodol ar y Cyngor, i benodi Cynghorwyr ar gyrff allanol a sefydlu pwyllgorau a gweithgorau i ymgymryd â busnes y Cyngor yn ystod y flwyddyn. Mae hwn yn cael ei alw'n gyfarfod blynyddol.

Mae amseru'r cyfarfod blynyddol a'r materion a benderfynir arnynt yn y cyfarfod wedi eu disgrifio yn rheolau gweithdrefn y cyngor yn adran 4.10 o'r cyfansoddiad.

Yn y cyfarfod blynyddol, bydd y Cyngor hefyd yn penderfynu pa mor aml y dylai holl Gynghorwyr gyfarfod gyda'i gilydd fel y Cyngor Llawn. Mae'r cyfarfodydd rheolaidd hyn o'r Cyfarfodydd Llawn yn cael eu galw'n gyfarfodydd cyffredin.

Mae cyfarfodydd cyffredin yn cael eu cynnal yn unol â rheolau gweithdrefn y cyngor yn adran 4.11 o'r cyfansoddiad.

Mewn rhai amgylchiadau, mae'n bosibl y bydd y Cyngor Llawn angen cyfarfod cyn y cyfarfod nesaf a drefnwyd i drafod mater sy'n un brys neu'n bwysig. Mae hwn yn cael ei enwi'n gyfarfod arbennig o'r Cyngor.

Mae'r broses ar gyfer galw cyfarfod arbennig a'r materion fyddai'n cael eu trafod yno wedi eu nodi yn adran 4.12 o'r cyfansoddiad.

Mae'r Cyngor Llawn yn gyfrifol am benderfynu pryd a ble bydd cyfarfodydd y Cyngor Llawn yn cael eu cynnal. Mae'n rhaid i Bennaeth y Gwasanaethau Democrataidd hysbysu'r Cyngor am hyn drwy gyflwyno gwŷs iddynt.

Mae Pennaeth y Gwasanaethau Democrataidd hefyd yn gyfrifol am sicrhau bod y cyhoedd yn cael gwybod am gyfarfodydd y Cyngor Llawn drwy gyhoeddi hysbysiad ymlaen llaw am bob cyfarfod. Mae'n rhaid i'r hysbysiad gynnwys gwybodaeth fel dyddiad ac amser y cyfarfod, ble bydd yn cael ei gynnal a sut y gallwch gael mynediad i'r cyfarfod o bell yn defnyddio cynadledda fideo.

Gallwch ddarllen mwy am gymryd rhan yng nghyfarfodydd y Cyngor yn rhan 4 o'r canllaw hwn.

Mae Adran 4.13 a 4.14 o'r cyfansoddiad yn rheoli trefniadau cyfarfod a gofynion hysbysu.

Sut mae'r Cyngor Llawn yn gwneud penderfyniadau?

Mae cyfarfodydd y Cyngor Llawn yn cael eu cynnal yn unol â set o reolau y cytunwyd arnynt a luniwyd i sicrhau bod trafodaethau yn cael eu cynnal yn deg ac yn effeithiol a bod pob Cynghorydd yn gallu gofyn cwestiynau a gwneud sylwadau ar ran y cyhoedd.

Mae rheolau trafodaeth wedi eu cynnwys yn adran 4.22 o'r cyfansoddiad.

Mae penderfyniadau yn cael eu gwneud gan Gynghorwyr yn bwrw pleidleisiau o blaid neu yn erbyn penderfyniad penodol (cyfeirir ato yn y cyfansoddiad fel cynnig). Mae Cynghorwyr hefyd yn gallu cynnig newidiadau i gynnig penodol, y dylid pleidleisio arno.

Yn hanesyddol, pleidleisiwyd drwy ddangos dwylo, gan ofyn i Gynghorwyr godi llaw i nodi pa un a oeddent yn pleidleisio o blaid neu yn erbyn cynnig penodol, neu pa un a oeddent yn dymuno ymatal (ee. peidio pleidleisio o blaid nac yn erbyn y cynnig). Mae Cynghorau nawr yn defnyddio ystod o ddulliau gan gynnwys padiau pleidleisio electronig ar gyfer cyfarfodydd ble mae Cynghorwyr yn bresennol yn bersonol a swyddogaethau pleidleisio electronig ar blatfform fideo gynadledda ble mae cyfarfodydd yn cael eu cynnal o bell neu mewn fformat hybrid.

Bydd penderfyniadau fel arfer angen i'r mwyafrif sy'n bresennol yn pleidleisio dros gynnig penodol. Mewn geiriau eraill, mae mwy o Gynghorwyr yn gorfod pleidleisio dros gynnig nag yn ei erbyn. Ble mae'n bleidlais fwrw unwaith y bydd holl Gynghorwyr wedi pleidleisio, bydd gan y [Cadeirydd] [Maer][Aelod sy'n Llywyddu] ail bleidlais fwrw.

Gall Cynghorwyr ofyn am bleidlais wedi'i chofnodi ar fater penodol. Mewn pleidlais wedi'i chofnodi, bydd pleidlais Cynghorwyr o blaid ac yn erbyn cynnig a'r sawl sy'n ymatal yn cael eu hysgrifennu a'u cofnodi yng nghofnodion y cyfarfod. Gall Cynghorwyr hefyd ofyn i'w pleidlais unigol ar gynnig penodol gael ei chofnodi yn y cofnodion.

Mae trefniadau pleidleisio'r Cyngor wedi eu cynnwys yn adran 4.25 o'r cyfansoddiad.

Ydy pob Cynghorydd angen bod yn bresennol cyn y gellir gwneud unrhyw benderfyniad?

Nid yw pob Cynghorydd angen pleidleisio ar bob penderfyniad. Mewn gwirionedd, mewn rhai amgylchiadau mae'n bosibl na fydd yn briodol i Gynghorydd bleidleisio ar fater penodol (er enghraifft, ble mae ganddynt gysylltiad personol â phenderfyniad). Gallwch ddarllen mwy am hyn yn rhan tri o'r canllaw hwn.

Fodd bynnag, er mwyn i'r Cyngor wneud penderfyniad cyfreithiol, mae'n rhaid i isafswm o Gynghorwyr fod yn bresennol yn y cyfarfod. Cyfeirir at isafswm y Cynghorwyr sy'n rhaid bod yn bresennol mewn cyfarfod yn y cyfansoddiad fel y cworwm i'r cyfarfod hwnnw.

Mae Adran 4.16 o'r cyfansoddiad yn nodi'r isafswm o Gynghorwyr sy'n rhaid bod yn bresennol fel bod y Cyngor Llawn yn gallu gwneud penderfyniad.

A yw cyfarfodydd yn cael eu cofnodi?

Mae cyfarfodydd y Cyngor Llawn yn cael eu darlledu ar [wefan y Cyngor] [YouTube] [arall].

Bydd cofnod o bob cyfarfod yn cael ei gadw mewn cofnodion. Bydd y cofnodion yn cynnwys cofnod o'r cynigion a gyflwynwyd i'r cyfarfod, a'r penderfyniadau a wneir. Byddant hefyd yn cofnodi pwy oedd yn bresennol yn y cyfarfod.

Cytunir ar gofnodion cyfarfod y Cyngor Llawn erbyn cyfarfod nesaf y Cyngor a chyhoeddir ar wefan y Cyngor yn unol â rheolau gweithdrefn mynediad i wybodaeth y Cyngor.

Mae'r Cyngor hefyd yn cyhoeddi cofnod o'r penderfyniad a wnaed ym mhob cyfarfod o'r Cyngor Llawn, y [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] ac mewn cyfarfodydd pwyllgor ac is-bwyllgor o fewn saith diwrnod o ddyddiad y cyfarfod.

Os ydych eisiau gwybod beth oedd penderfyniad y Cyngor am fater sy'n effeithio arnoch chi, gallwch ddarllen y cofnodion neu'r cofnod o benderfyniadau ar gyfer y cyfarfod ble trafodwyd y mater hwnnw.

Mae gwybodaeth ar drefniadau darlledu'r Cyngor ar gael yn adran 4.32 o'r cyfansoddiad ac ar wefan y Cyngor <rhwybwrch hypergyswllt yma>.

Mae gwybodaeth am gofnodion ar gael yn adran 4.26 o'r cyfansoddiad.

Mae'r rheolau gweithdrefn mynediad i wybodaeth ar gael yn adran 15 o'r cyfansoddiad.

Mae cofnodion cyfarfodydd a chofnod o benderfyniadau ar gael ar wefan y Cyngor <rhwybwrch hypergyswllt yma>.

Y [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol]

Mae'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] yn cynnwys yr Arweinydd a Chynghorwyr unigol a benodwyd i'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] gan yr Arweinydd.

Mae adrannau 5.2 a 5.5 o'r cyfansoddiad yn egluro cyfansoddiad y [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] a sut y penodir Cynghorwyr i'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol].

Gall dau neu fwy o Gynghorwyr ymgymryd â rôl Arweinydd ac unrhyw rôl ar y [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] ar sail rhannu swydd.

Mae Adran 5.13 o'r cyfansoddiad yn egluro'r trefniadau rhannu swydd ar gyfer aelodau o'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol].

Beth mae'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] yn ei wneud?

Mae'r Arweinydd yn gyfrifol am ymgymryd â swyddogaethau gweithredol y Cyngor. Fodd bynnag, yn ymarferol nid yw'r Arweinydd yn gallu ymgymryd â phob un o'r swyddogaethau hyn yn bersonol, felly mae'r Arweinydd yn dirprwyo cyfrifoldeb ar gyfer rhai swyddogaethau i'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol], i aelodau o'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol], i swyddogion y Cyngor neu i gyrff eraill.

Bob blwyddyn, [mae'r Arweinydd yn penderfynu pa swyddogaethau i'w dirprwyo i bwy] [mae'r Cabinet yn cytuno pa swyddogaethau fydd yr Arweinydd yn ddirprwyo i bwy]. Mae hyn yn cael ei alw yn gynllun dirprwyo'r Cyngor.

Mae adrannau 5.6 a 5.10.1 i 5.10.3 o'r cyfansoddiad yn egluro sut mae swyddogaethau yn cael eu dirprwyo gan yr Arweinydd.

Mae cynllun dirprwyo'r Cyngor ar gael yn adran 14 o'r cyfansoddiad.

Cyfarfodydd y [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol]

Bydd yr Arweinydd yn penderfynu pryd fydd y [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] yn cyfarfod ac am faint. Byddant hefyd yn cadeirio cyfarfodydd y [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol].

Mae'r cyfansoddiad yn rhagnodi materion penodol y dylid eu hystyried ym mhob cyfarfod o'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol]. Yn ogystal, gall yr Arweinydd, aelodau'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] a rhai Prif Swyddogion ofyn i eitem gael ei hychwanegu at raglen y cyfarfod.

Mae cyfarfodydd y [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] yn cael eu cynnal yn unol â rheolau gweithdrefn a thrafodaeth a nodir yn y cyfansoddiad.

 Mae rheolau gweithdrefn a thrafodaeth y [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] wedi eu nodi yn adrannau 5.8 i 5.10 o'r cyfansoddiad.

 Mae Adran 5.11 o'r cyfansoddiad yn rheoli sut mae cyfarfodydd y [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] yn cael eu cynnal.

Sut mae'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] yn gwneud penderfyniadau?

Mae'n rhaid i'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] ymgynghori gyda Chynghorwyr unigol a gyda rhai pwyllgorau cyn gwneud penderfyniad penodol ar faterion nad ydynt yn rhai brys.

Mae'n ofynnol i'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] yn ôl y gyfraith i ymgynghori â'r cyhoedd cyn gwneud penderfyniadau penodol. Hyd yn oed ble nad yw deddfwriaeth angen ymgynghoriad cyhoeddus, fel mater o arfer da gall y [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] hefyd ymgynghori gyda'r cyhoedd cyn gwneud penderfyniadau sylweddol eraill. Ble mae'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] yn cynnal ymgynghoriad cyhoeddus, mae'n rhaid i'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] ystyried yr ymatebion a dderbyniwyd i'r ymgynghoriad wrth wneud eu penderfyniad.

 Mae gofynion yr ymgynghoriad wedi eu hegluro yn adran 15.14 o'r ymgynghoriad.

Mae'n rhaid i'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] gadw cofnod o bob penderfyniad a wnaed, gan gynnwys pob penderfyniad a wnaed gan aelod unigol o'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] a phwyllgorau'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol].

 Mae Adran 15.15 o'r cyfansoddiad yn nodi gofynion ar gyfer cofnod o benderfyniadau'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol].

 Gallwch ddarllen cofnodion cyfarfodydd y [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] ar wefan y Cyngor <rhwyb hyspyswllt>.

Pam bod gan y Cyngor bwyllgorau a beth maent yn ei wneud?

Mae'r gyfraith yn ei gwneud yn ofynnol i'r Cyngor sefydlu pwyllgorau at ddiben cynnal swyddogaethau cyfreithiol y Cyngor.

Gall y Cyngor hefyd benderfynu sefydlu pwyllgorau a gweithgorau eraill at ddiben cynorthwyo'r Cyngor i gynnal ei fusnes yn effeithiol ac effeithlon.

Beth mae pwyllgorau craffu'r Cyngor yn ei wneud?

Pwyllgor Trosolwg a Chraffu

Mae'r Pwyllgor Trosolwg a Chraffu yn gyfrifol am gynnal y [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] a chyrrff eraill y Cyngor i gyfrif.

Mae'r Pwyllgor Trosolwg a Chraffu yn gallu:-

- adolygu a chraffu ar benderfyniadau a wnaed gan y [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] a rhannau eraill o'r Cyngor;
- cyflwyno adroddiadau ac argymhellion i'r Cyngor neu i'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol]; a
- gwneud cynigion ynglŷn â newidiadau i bolisiau a gweithdrefnau'r Cyngor.

Mae swyddogaethau'r Pwyllgor Trosolwg a Chraffu wedi eu cynnwys yn adrannau 7.2, 7.4, 7.10 a 7.19 o'r cyfansoddiad.

Mae'n rhaid i Aelodau'r Pwyllgor Trosolwg a Chraffu gael eu hysbysu am gyfarfodydd cyrrff eraill y Cyngor. Mae ganddynt hawliau arbennig i weld dogfennau'r Cyngor.

Gall y Pwyllgor Trosolwg a Chraffu hefyd ofyn i aelod o'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] neu uwch swyddog cyflogedig o'r Cyngor i fynychu cyfarfod o'r pwyllgor i egluro penderfyniad a wnaed ganddynt neu eu perfformiad.

Mae hawliau a phwerau'r Pwyllgor Trosolwg a Chraffu yn cael eu disgrifio yn adrannau 7.22 i 7.25 o'r cyfansoddiad.

Mae'r rheolau ynglŷn ag aelodaeth o'r Pwyllgor Trosolwg a Chraffu, cynnal cyfarfodydd pwyllgor ac ymgymryd â swyddogaethau wedi eu nodi yn adran 7 o'r cyfansoddiad.

Pwyllgor Safonau

Mae'r Pwyllgor Safonau yn gyfrifol am hybu ymddygiad o safon uchel gan Gynghorwyr, gan gynnwys drwy gynghori a hyfforddi Cynghorwyr ar gòd ymddygiad cynghorydd a chynghori'r Cyngor ar newidiadau i'r cod hwnnw.

Mae swyddogaethau'r Pwyllgor Safonau wedi eu cynnwys yn adrannau 8.6 i 8.8 o'r cyfansoddiad.

Mae'r Pwyllgor Safonau hefyd yn gyfrifol am ymchwilio toriadau honedig i god ymddygiad cynghorydd a cheryddu aelodau a ganfuwyd sydd wedi methu cydymffurfio â'r cod hwnnw.

Mae'r weithdrefn ar gyfer delio gyda honiadau a wnaed yn erbyn Cynghorwyr wedi'i nodi yn Atodiad 3 Adran 19 o'r cyfansoddiad.

Mae'r Pwyllgor Safonau yn cynnwys cymysgedd o Gynghorwyr ac aelodau annibynnol (sy'n methu bod yn aelodau na'n swyddogion cyflogedig o'r Cyngor nac yn perthyn i aelodau na swyddogion cyflogedig o'r Cyngor).

Mae Cynghorwyr yn cael eu penodi i'r Pwyllgor yn unol â rheolau cydbwysedd gwleidyddol (sy'n sicrhau bod gwneuthuriad gwleidyddol y pwyllgor yn adlewyrchu gwneuthuriad gwleidyddol y Cyngor).

Gallwch ddarllen mwy am y Pwyllgor Safonau yn adran 8 o'r cyfansoddiad.

Beth mae pwyllgorau rheoleiddio a phwyllgorau eraill y Cyngor yn ei wneud?

Pwyllgor Cynllunio

Mae'r Cyngor yn gyfrifol am weithredu'r system gynllunio yn ei ardal. Mae hyn yn cynnwys paratoi cynlluniau datblygu lleol a pholisïau cynllunio lleol (sy'n rheoli datblygiad yn ardal y Cyngor) a rheoli datblygiad (drwy warantu neu wrthod caniatâd ar gyfer datblygiad newydd).

Bydd y Cyngor yn penodi Cynghorwyr unigol ar y Pwyllgor Cynllunio ac yn cytuno ar gylch gorchwyl ar gyfer a dirprwyo pwerau i'r Pwyllgor Cynllunio i'w ganiatáu i ryddhau'r swyddogaethau hynny.

Gallwch ddarllen mwy am Bwyllgor Cynllunio'r Cyngor yn adran 9.4 o'r cyfansoddiad.

Gallwch hefyd ddarllen mwy am swyddogaethau cynllunio'r Cyngor ar wefan y Cyngor <rhwyd yr hypergyswllt yma>.

Pwyllgor Trwyddedu

Mae'r Cyngor yn gyfrifol am benderfynu pa un ai i roi trwydded ar gyfer ystod eang o wahanol fusnesau, gwasanaethau a gweithgareddau yn ei ardal. Mae swyddogaethau trwyddedu'r Cyngor yn cael eu dirprwyo i Bwyllgor Trwyddedu'r Cyngor.

Bydd y Cyngor yn penodi Cynghorwyr unigol ar y Pwyllgor Trwyddedu ac yn cytuno ar gylch gorchwyl ar gyfer a dirprwyo pwerau i'r Pwyllgor Trwyddedu i'w ganiatáu i ryddhau'r swyddogaethau hynny.

Gallwch ddarllen mwy am Bwyllgor Trwyddedu'r Cyngor yn adran 9.4 o'r cyfansoddiad.

Gallwch hefyd ddarllen mwy am swyddogaethau trwyddedu'r Cyngor ar wefan y Cyngor <rhwyd yr hypergyswllt yma>.

Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio

Mae'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn cynghori'r Cyngor Llawn, y [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] a'u pwyllgorau ac aelodau perthnasol ar faterion sy'n ymwneud â llywodraethu da, gorolwg ariannol, rheoli risg a chwynion.

Mae'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn monitro effeithlonrwydd rheolau a gweithdrefnau'r Cyngor i sicrhau bod y Cyngor yn gweithredu'n gyfreithiol, cyfrifol ac yn atebol i'r cyhoedd (cyfeirir ato yn y cyfansoddiad fel systemau llywodraethu a

rheolau mewnol y Cyngor). Mae'r pwyllgor hefyd yn gyfrifol am sicrhau bod penderfyniadau a chyllid y Cyngor yn cael eu harchwilio yn unol â gweithdrefnau y cytunwyd arnynt. Yn olaf, mae'n rhaid i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio adolygu a gwneud sylw ar adroddiadau hunanasesu corfforaethol y Cyngor ei hun.

Mae'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn cynnwys cymysgedd o Gynghorwyr ac aelodau lleig (nad ydynt yn aelodau o'r Cyngor). Mae Cynghorwyr yn cael eu penodi i'r Pwyllgor yn unol â rheolau cydbwysedd gwleidyddol (sy'n sicrhau bod gwneuthuriad gwleidyddol y pwyllgor yn adlewyrchu gwneuthuriad gwleidyddol y Cyngor).

 Mae Adran 9.2 o'r cyfansoddiad yn egluro trefniadau'r Cyngor ar gyfer y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio.

 Mae'r cynllun dirprwyo yn adran 14 o'r cyfansoddiad yn egluro swyddogaethau'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio.

Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd

Mae'r Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd yn gyfrifol am benodi Pennaeth y Gwasanaethau Democrataidd, adolygu darpariaeth adnoddau i Bennaeth y Gwasanaethau Democrataidd a chefnogi aelodau anweithredol o'r Cyngor.

Mae'r Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd yn cynnwys Cynghorwyr, er bod yna gyfyngiad ar y nifer o aelodau [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] sy'n gallu eistedd ar y Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd. Mae Cynghorwyr yn cael eu penodi i'r Pwyllgor yn unol â rheolau cydbwysedd gwleidyddol (sy'n sicrhau bod gwneuthuriad gwleidyddol y pwyllgor yn adlewyrchu gwneuthuriad gwleidyddol y Cyngor).

 Mae Adran 9.3 o'r cyfansoddiad yn egluro trefniadau'r Cyngor ar gyfer y Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd.

 Mae'r cynllun dirprwyo yn adran 14 o'r cyfansoddiad yn egluro swyddogaethau'r Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd.

Beth yw cydbwyllgorau?

Gall y Cyngor ymgymryd â rhai o'i swyddogaethau ar y cyd gydag un neu fwy o awdurdodau lleol eraill yng Nghymru a chyrrff cyhoeddus eraill. Gall y Cyngor benderfynu gwneud hyn ble, er enghraifft, mae'r Cyngor yn ystyried y gallai hybu lles economaidd, cymdeithasol ac amgylcheddol pobl sy'n byw yn ei ardal yn well drwy gydlynu ei weithgareddau gydag awdurdodau lleol, cyrrff neu bobl eraill.

Mae'r Cyngor yn gallu sefydlu cydbwyllgor gydag awdurdodau lleol, cyrrff neu bobl eraill a dirprwyo penderfyniadau a swyddogaethau i'r cydbwyllgor hwnnw. Drwy ganiatáu i benderfyniadau gael eu gwneud gan gydbwyllgor, mae'r Cyngor yn gallu sicrhau bod penderfyniadau yn gallu cael eu cydlynu rhwng pob awdurdod a chyrrff a gynrychiolir ar y pwyllgor.

Gall y [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] hefyd sefydlu cyd-drefniadau gydag un neu fwy o awdurdodau lleol eraill yng Nghymru at ddiben ymarfer swyddogaethau gweithredol ar y cyd gyda'r awdurdodau hynny.

Mae Adran 10.3 o'r cyfansoddiad yn rheoli'r amgylchiadau ble gall y Cyngor neu'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] ymrwymo i gyd-drefniadau gydag awdurdodau a chyrrff eraill.

Mae'r Cyngor a'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] hefyd yn gallu dirprwyo neu drefnu swyddogaethau penodol drwy gontract i awdurdod lleol neu gorff neu sefydliad arall.

Mae Adrannau 10.5 i 10.6 o'r cyfansoddiad yn egluro trefniadau dirprwyo a chontractio'r Cyngor.

Y [DN: rhowch enw] Cyd-bwyllgor Corfforedig

Mae'r [DN: rhowch enw] Cyd-bwyllgor Corfforedig yn cynnwys Arweinwyr Cyngorau cyfansoddol, sy'n penderfynu cyfethol aelodau gweithredol neu gynrychiolwyr partner eraill fel bo'n briodol.

Mae'r [DN: rhowch enw] Cyd-bwyllgor Corfforedig yn gyfrifol am y swyddogaethau canlynol:-

- [cludiant]
- [cynllunio strategol;]
- [datblygu economaidd; a]
- [DN: rhowch swyddogaethau eraill fel bo'n briodol.]

Mae'n rhaid i'r Cyngor gydweithio gydag aelodau eraill o'r [DN: rhowch enw] Cyd-bwyllgor Corfforedig pan mae'n ymgymryd â'r swyddogaethau hyn.

Cafodd y [DN: rhowch enw] Cyd-bwyllgor Corfforedig ei sefydlu o dan reoliadau a wnaed gan Weinidogion Cymru. O ganlyniad, mae nifer o'r rheolau a safonau sy'n berthnasol i'r [DN: rhowch enw] Cyd-bwyllgor Corfforedig wedi eu cynnwys mewn rheoliadau yn hytrach nag yn y cyfansoddiad.

- Gallwch ddarllen mwy am y [DN: rhowch enw] trefniadau Cyd-bwyllgor Corfforedig yn adran 11 o'r cyfansoddiad.
- Gallwch ddarllen y rheoliadau sy'n rheoli'r [DN: rhowch enw] Cyd-bwyllgor Corfforedig ar-lein <rhoch hypergyswllt i legislation.gov.uk>
- Gallwch ddarllen mwy am gyd-bwyllgorau statudol yn gyffredinol mewn canllawiau a gyhoeddwyd gan Lywodraeth Cymru <rhoch hypergyswllt>.

Rhan 3 Swyddogaethau a Chyfrifoldebau

Beth yw rolau Cynghorwyr?

Yn adran 24 o'r cyfansoddiad gallwch ddod o hyd i wybodaeth am rolau a ymgwymerir gan Gynghorwyr ar y Cyngor.

Mae'r rhain yn cynnwys:-

- Arweinydd a Dirprwy Arweinydd;
- [Maer] [Cadeirydd] [Aelod sy'n Llywyddu] a [Dirprwy Faer] [Is-Gadeirydd] [Dirprwy Aelod sy'n Llywyddu];
- [Cadeirydd ac Is-gadeirydd];
- Aelod o'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol];
- [Cynorthwy-ydd i'r Pwyllgor Gweithredol];
- Aelod Etholedig (Cynghorydd);
- Cadeirydd a / neu aelod o'r Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd;
- Aelod o'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio;
- Cadeirydd ac / neu aelod o'r Pwyllgor Trosolwg a Chraffu;
- Aelod o'r Pwyllgor Safonau;
- Cadeirydd a / neu aelod o bwyllgor rheoleiddio;
- Arweinydd yr Wrthblaid a Dirprwy Arweinydd yr Wrthblaid; ac
- Aelod sy'n Gefnogwr.

Yn adran 12 o'r cyfansoddiad, byddwch yn dod o hyd i wybodaeth am rolau uwch swyddogion cyflogedig y Cyngor, gan gynnwys y Prif Weithredwr, y Swyddog Monitro, y Prif Swyddog Cyllid a Phennaeth y Gwasanaethau Democrataidd.

Mae'r rhan hon o'r canllaw yn darparu mwy o wybodaeth am y rolau pwysig hyn.

**[Maer] [Cadeirydd] [Aelod sy'n Llywyddu] a [Dirprwy Faer] [Is-Gadeirydd]
[Dirprwy Aelod sy'n Llywyddu]**

Mae'r [Maer] [Cadeirydd] [Aelod sy'n Llywyddu] a'r [Dirprwy Faer] [Is-Gadeirydd] [Dirprwy Aelod sy'n Llywyddu] yn cael eu hethol gan y Cyngor Llawn bob blwyddyn.

Mae'r gweithdrefnau sy'n rheoli etholiad y [Maer] [Cadeirydd] [Aelod sy'n Llywyddu] a'r [Dirprwy Faer] [Is-Gadeirydd] [Dirprwy Aelod sy'n Llywyddu] a'u hymddiswyddiad neu ddiswyddiad wedi eu nodi yn adran 4.7.3 o'r cyfansoddiad.

[Mae'r [Maer] [Cadeirydd] yn gyfrifol am: -

- hybu a chynnal y cyfansoddiad;
- llywyddu cyfarfodydd y Cyngor Llawn;
- sicrhau bod cyfarfodydd o'r Cyngor Llawn yn gwneud cworwm ac yn cael eu cynnal yn unol â rheolau gweithdrefn y Cyngor; a
- sicrhau y gwneir penderfyniadau yn unol â'r cyfansoddiad.

[Y [Maer] [Cadeirydd] yw arweinydd y Cyngor hefyd. Maent yn gyfrifol am hybu lles ac enw da y Cyngor ac am ymgymryd â gweithgareddau dinesig, cymunedol a seremonïol].

Mae'r [Dirprwy Faer] [Is-Gadeirydd] yn ymgymryd â swyddogaethau'r [Maer] [Cadeirydd] yn eu habsenoldeb.

Gallwch ddarllen mwy am rôl a swyddogaethau'r [Maer] [Cadeirydd] a'r [Dirprwy Faer] [Is-Gadeirydd] yn adran 4.7.4 o'r cyfansoddiad.]

Mae disgrifiad o rôl y [Maer] [Cadeirydd] ar gael yn adran 24.5 o'r cyfansoddiad.

Mae disgrifiad o rôl y [Dirprwy Faer] [Is-Gadeirydd] ar gael yn adran 24.6 o'r cyfansoddiad.

Mae disgrifiad o rôl y [Maer] [Cadeirydd] ar gael yn adran 24.24 o'r cyfansoddiad.

[Mae'r Aelod sy'n Llywyddu yn gyfrifol am:-

- hybu a chynnal y cyfansoddiad;
- llywyddu cyfarfodydd y Cyngor Llawn;

- sicrhau bod cyfarfodydd o'r Cyngor Llawn yn gwneud cworwm ac yn cael eu cynnal yn unol â rheolau gweithdrefn y Cyngor; a
- sicrhau y gwneir penderfyniadau yn unol â'r cyfansoddiad.

Mae'r Dirprwy Aelod sy'n Llywyddu yn ymgymryd â swyddogaethau'r Aelod sy'n Llywyddu yn eu habsenoldeb.

Gallwch ddarllen mwy am rôl a swyddogaethau'r Aelod sy'n Llywyddu a'r Dirprwy Aelod sy'n Llywyddu yn adran 4.7.5 o'r cyfansoddiad.

Mae disgrifiad o rôl yr Aelod sy'n Llywyddu ar gael yn adran 24.5 o'r cyfansoddiad.

[Cadeirydd ac Is-gadeirydd]

Y Cadeirydd yw arweinydd y Cyngor. Mae'n gyfrifol am hybu lles ac enw da y Cyngor ac am annog cyfraniad y cyhoedd at weithgareddau'r Cyngor.

Mae'r Cadeirydd yn cynnal gweithgareddau dinesig, cymunedol a seremonïol ar ran y Cyngor ac yn gyfrifol am faethu hunaniaeth a balchder cymunedol.

Mae'r Is-Gadeirydd yn ymgymryd â swyddogaethau'r Cadeirydd yn eu habsenoldeb.

Gallwch ddarllen mwy am rôl a swyddogaethau'r Cadeirydd a'r Is-Gadeirydd yn adran 4.7.6 o'r cyfansoddiad.]

Arweinydd a Dirprwy Arweinydd

Mae'r Arweinydd yn cael ei ethol gan y Cyngor Llawn [bob blwyddyn].

Mae'r Dirprwy Arweinydd yn cael ei benodi gan yr Arweinydd i ymarfer swyddogaethau'r Arweinydd yn eu habsenoldeb.

Mae'r trefniadau sy'n rheoli ethol yr Arweinydd a phenodi'r Dirprwy Arweinydd wedi eu nodi yn adrannau 6.1 i 6.4 o'r cyfansoddiad.

Mae'r Arweinydd yn gyfrifol am benodi Cynghorwyr i'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] ar gyfer [dyrannu meysydd polisi penodol a chyfrifoldebau (portffolio) i aelodau'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol]] [argymhell dyraniad maes polisi penodol a chyfrifoldebau (portffolio) i aelodau o'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] ar gyfer cytundeb gan y Cyngor Llawn].

Mae'r Arweinydd hefyd [yn gyfrifol am baratoi] [ymgynggori dros baratoi] cynllun yn disgrifio pa swyddogaethau a ymgwymerir gan ba aelod o'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] (cyfeirir at hyn yn y cyfansoddiad fel cynllun dirprwyo'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol]).

Gweler adran 6.5 o'r cyfansoddiad am fwy o wybodaeth.

Mae'r Arweinydd hefyd yn cadeirio cyfarfodydd y [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol].

Bydd yr Arweinydd hefyd yn gweithredu fel aelod y Cyngor o'r [DN: rhowch enw] Cydbwyllgor Corfforedig a chynrychiolydd y Cyngor ar y [DN: rhowch enw] Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus.

Gall yr Arweinydd benodi aelodau eraill o'r Cyngor i eistedd ar gyrrff allanol eraill.

Gweler adran 6.5.6 i 6.5.8 o'r cyfansoddiad am fwy o wybodaeth.

Mae disgrifiad o rôl yr Arweinydd ar gael yn adran 24.2 o'r cyfansoddiad.

Mae disgrifiad o rôl y Dirprwy Arweinydd ar gael yn adran 24.3 o'r cyfansoddiad.

Mae disgrifiad o rôl yr Arweinydd ar gael yn adran 24.22 o'r cyfansoddiad.

Aelod o'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol]

Mae Aelodau o'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] yn gyfrifol am:-

- [wneud penderfyniadau ynglŷn â materion sy'n dod o fewn eu maes cyfrifoldeb; (DN: mae hyn ond yn berthnasol ble mae gan aelodau [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] rymoedd gwneud penderfyniadau unigol wedi eu dirprwyo iddynt)].
 - chwarae rhan weithredol mewn cyfarfodydd [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] a gwneud penderfyniadau;
 - cyfrannu at ddatblygu rhaglen gwaith i'r dyfodol y Cyngor a pholisïau a gweithdrefnau yn eu maes cyfrifoldeb;
 - darparu arweinyddiaeth wleidyddol i swyddogion cyflogedig y Cyngor ar faterion maent yn gyfrifol amdanynt;
 - adrodd i'r Cyngor Llawn, yr Arweinydd, y [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] ac eraill ar berfformiad gwasanaethau maent yn gyfrifol amdanynt; a
 - chyfrannu at brosesau craffu a gweithdrefnau'r Cyngor, gan gynnwys drwy egluro penderfyniadau a wnaed ganddynt a pherfformiad swyddogaethau o fewn eu hardal i'r Pwyllgor Trosolwg a Chraffu.
- Gallwch ddarllen mwy am aelodau o'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] yn adran 5.5 o'r cyfansoddiad.
- Mae disgrifiad o rôl yr aelodau o'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] ar gael yn adran 24.4 o'r cyfansoddiad.
- Mae disgrifiad o rôl yr aelodau o'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] ar gael yn adran 24.23 o'r cyfansoddiad.

Cynorthwy-ydd i'r Pwyllgor Gweithredol

Mae Cynorthwywyr i'r Pwyllgor Gweithredol yn cefnogi aelodau o'r [Cabinet][Pwyllgor Gweithredol] drwy ymgymryd â thasgau a chyfrifoldebau ar eu rhan. Mae'n bosibl y byddant yn mynychu cyfarfodydd, paratoi adroddiadau, adolygu papurau a llunio sylwadau i'r aelodau maent yn eu cefnogi.

Nid yw Cynorthwywyr i'r Pwyllgor Gweithredol yn aelodau o'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] ac ni allant bleidleisio mewn Cyfarfodydd [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] na Chyfarfodydd Pwyllgor [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol]. Fodd bynnag, mae ganddynt hawl mynychu a siarad mewn cyfarfodydd o'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] a'i bwyllgorau.

Gallwch ddarllen mwy am Gynorthwyr i'r Pwyllgor Gweithredol yn adran 5.7 o'r cyfansoddiad.

Beth yw rolau swyddogion cyflogedig o'r Cyngor?

Mae aelodau etholedig o'r Cyngor yn cael eu cefnogi gan swyddogion cyflogedig o'r Cyngor, sy'n atebol i'r Cyngor ac yn gyfrifol am ddarparu gwasanaethau i'r cyhoedd yn unol â'r polisiau a gweithdrefnau a gytunir gan y Cyngor Llawn, y [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] a'u pwyllgorau a chyrff.

Y **Prif Weithredwr** sydd â chyfrifoldeb corfforaethol a gweithredol cyffredinol am waith y Cyngor ac am holl swyddogion cyflogedig y Cyngor.

Mae rôl a chyfrifoldebau'r Prif Weithredwr wedi eu disgrifio yn adrannau 12.1.2 a 12.2 o'r cyfansoddiad.

Y **Swyddog Monitro** sy'n gyfrifol am sicrhau tegwch a chyfreithlondeb penderfyniadau'r Cyngor, cynnal y cyfansoddiad, derbyn adroddiadau o doriadau honedig i ddyletswyddau a rhwymedigaethau'r Cyngor a chynnal ymchwiliadau i honiadau o'r fath.

Mae rôl a chyfrifoldebau'r Swyddog Monitro wedi eu disgrifio yn adran 12.3 o'r cyfansoddiad.

Mae **Pennaeth y Gwasanaethau Democrataidd** yn gyfrifol am gynghori'r Cyngor, ei bwyllgorau a Chynghorwyr unigol, ar ddatgan swyddogaethau a chyfrifoldebau democrataidd y Cyngor yn briodol.

Mae rôl a chyfrifoldebau Pennaeth y Gwasanaethau Democrataidd wedi eu disgrifio yn adran 12.5 o'r cyfansoddiad.

Mae'r **Prif Swyddog Cyllid** yn gyfrifol am sicrhau bod y Cyngor yn gwneud penderfyniadau cyfreithiol ac ariannol doeth. Maent hefyd yn gyfrifol am weinyddu materion ariannol y Cyngor a darparu cyngor i'r Cynghorwyr ar weithdrefnau cyllidebol ac ariannol arall y Cyngor.

Mae rôl a chyfrifoldebau'r Prif Swyddog Cyllid wedi eu disgrifio yn adrannau 12.4 ac 17.2.3 o'r cyfansoddiad.

Mae'r Cyngor hefyd yn cyflogi nifer o Brif Swyddogion eraill, gan gynnwys:-

- Cyfarwyddwr Arweiniol Gwasanaethau Plant a Phobl Ifanc
- Cyfarwyddwr y Gwasanaethau Cymdeithasol
- [Cyfarwyddwr Gwasanaethau Corfforaethol]

- [Cyfarwyddwr Adnoddau Dynol]
- [Cyfarwyddwr Gwasanaethau Amgylcheddol]

Mae pob un o'r Prif Swyddogion yn atebol i'r Cyngor am reolaeth a gweinyddiaeth ariannol y gwasanaethau hynny a gweithgareddau a ddyrannwyd iddynt yn unol â pholisïau'r Cyngor.

Mae rolau a chyfrifoldebau Prif Swyddogion wedi eu disgrifio yn adrannau 17.2.4 o'r cyfansoddiad.

Mae'r prosesau ar gyfer recriwtio, penodi, disgyblu a diswyddo swyddogion wedi eu nodi yn adran 12.9 o'r cyfansoddiad.

Sut ddylai Cynghorwyr a Swyddogion ymddwyn?

Dylai Cynghorwyr gydymffurfio â'r Cod Ymddygiad Aelodau

Disgwylir i Gynghorwyr gynnal y safonau uchaf o ymddygiad personol a phroffesiynol. Mae'r safonau hynny yn cael eu disgrifio yn y Cod Ymddygiad Aelodau.

Bwriedir i'r Cod Ymddygiad Aelodau helpu ac arwain Cynghorwyr i gynnal safonau priodol o ymddygiad wrth wasanaethu eu cymuned. Yn ei dro, mae'n rhoi sicrwydd i'r cyhoedd ac yn helpu i ddatblygu eu hymddiriedaeth a pharch i'w cynrychiolwyr lleol.

Mae'r Cod Ymddygiad i Aelodau yn seiliedig ar y 7 Egwyddor o Fywyd Cyhoeddus, a nodwyd i ddechrau yn Adroddiad Nolan 1995 ar Safonau Bywyd Cyhoeddus. Roedd tri egwyddor ychwanegol wedi eu hychwanegu i egwyddorion llywodraeth leol yng Nghymru.

Mae'r Cod Ymddygiad i Aelodau yn gyson gyda ac yn darparu ar gyfer y defnydd ymarferol o'r egwyddorion hyn.

➤ Anhunanoldeb

Rhaid i aelodau weithredu er budd y cyhoedd yn unig. Ni ddylent fyth ddefnyddio eu swyddi fel aelodau i sicrhau mantais amhriodol i'w hunain nac i roi mantais neu anfantais yn amhriodol i eraill.

➤ Gonestrwydd

Rhaid i aelodau ddatgan unrhyw fuddiannau preifat sy'n berthnasol i'w dyletswyddau cyhoeddus a chymryd camau i ddatrys unrhyw wrthdaro mewn modd sy'n gwarchod budd y cyhoedd.

➤ Uniondeb a phriodoldeb

Ni ddylai Aelodau roi eu hunain mewn sefyllfa lle caiff eu huniondeb ei gwestiynu gan unrhyw ymrwymiad ariannol neu ymrwymiad arall i unigolion neu sefydliadau a allai geisio dylanwadu arnynt wrth gyflawni eu dyletswyddau. Rhaid i aelodau osgoi dangos ymddygiad felly bob amser.

➤ Dyletswydd i gynnal y gyfraith

Rhaid i Aelodau weithredu i gynnal y gyfraith neu weithredu yn unol â'r ymddiriedaeth y mae'r cyhoedd wedi ei ddangos ynddynt.

➤ Stiwardiaeth

Wrth gyflawni eu dyletswyddau a'u cyfrifoldebau rhaid i aelodau sicrhau fod adnoddau eu hawdurdod yn cael eu defnyddio yn gyfreithlon ac yn ddarbodus.

➤ **Gwrthrychedd wrth wneud penderfyniadau**

Wrth gyflawni eu cyfrifoldebau, gan gynnwys penodi pobl, dyfarnu contractau, neu argymhell unigolion i dderbyn gwobrau a buddion, rhaid i aelodau wneud penderfyniadau ar sail teilyngdod. Er ei bod yn rhaid i aelodau ystyried cyngor proffesiynol swyddogion ac er y gallent ystyried barn eraill, gan gynnwys eu grwpiau gwleidyddol, eu cyfrifoldeb nhw yw penderfynu ar eu safbwynt ac, os yw'n briodol, sut maent am bleidleisio ar unrhyw fater.

➤ **Cydraddoldeb a pharch**

Rhaid i Aelodau gyflawni eu dyletswyddau a'u cyfrifoldebau gan roi ystyriaeth ddigonol i'r angen i hyrwyddo cyfleoedd cyfartal i bawb, beth bynnag fo'u rhyw, hil, anabledd, tueddfryd rhywiol, oed neu grefydd, a dangos parch ac ystyriaeth tuag at eraill.

➤ **Bod yn agored**

Rhaid i aelodau fod mor agored â phosib' am eu holl weithredoedd a rhai dan eu hawdurdod. Mae'n rhaid iddynt geisio sicrhau mai dim ond yn unol â'r gyfraith maent yn cyfyngu ar ddatgelu gwybodaeth.

➤ **Atebolrwydd**

Mae Aelodau'n atebol i'r etholwyr a'r cyhoedd yn gyffredinol am eu gweithredoedd ac am y ffordd maent yn cyflawni eu cyfrifoldebau fel aelod. Rhaid iddynt fod yn barod i'w cyflwyno eu hunain i unrhyw brosesau craffu sy'n briodol ar gyfer eu cyfrifoldebau.

➤ **Arweinyddiaeth**

Rhaid i Aelodau hyrwyddo a chefnogi'r egwyddorion hyn drwy arweinyddiaeth ac esiempl er mwyn hyrwyddo hyder y cyhoedd yn eu rôl ac yn yr awdurdod. Mae'n rhaid iddynt barchu didueddrwydd ac uniondeb swyddogion statudol yr awdurdod a'i weithwyr eraill.

Gallwch ddarllen y Cod Ymddygiad i Aelodau yn llawn yn adran 19 o'r cyfansoddiad.

Disgwylir i gynghorwyr sicrhau eu bod yn deall eu rhwymedigaethau dan y Cod a gweithredu mewn modd sy'n dangos eu bod yn ymroddedig i fodloni'r safonau ymddygiad uchel sy'n ddisgwyliedig ganddynt. Fodd bynnag, mae Cynghorwyr yn derbyn hyfforddiant pan fyddant yn cael eu penodi ac yn rheolaidd i'w cefnogi i gydymffurfio â'r Cod Ymddygiad i Aelodau.

Gofynion arbennig i Gynghorwyr sy'n aelodau o bwyllgor cynllunio'r Cyngor

Mae cynllunio yn effeithio ar fuddiannau preifat ac ariannol pobl mewn tir ac eiddo a'r amgylchedd ble maent yn byw, gweithio a chwarae.

Mae pwyllgor cynllunio'r Cyngor yn gyfrifol am gydbwyso anghenion a diddordebau unigolion a'r gymuned i wneud penderfyniadau sy'n agored, teg a thryloyw ac wedi penderfynu defnyddio beirniadaeth gadarn ac am resymau haeddiannol.

Am y rhesymau hyn, disgwylir i aelodau pwyllgor cynllunio'r Cyngor gadw at God Ymddygiad ychwanegol i Aelodau a Swyddogion sy'n Delio gyda Materion Cynllunio.

Mae'r Cod Ymddygiad i Aelodau a Swyddogion sy'n Delio gyda Materion Cynllunio yn egluro, ymhlith pethau eraill:-

- rôl swyddogion i ddarparu cyngor diduedd a phroffesiynol i aelodau'r pwyllgor;
- y ffactorau ddylid eu cymryd i ystyriaeth wrth benderfynu ar gais ar gyfer caniatâd cynllunio a'r ffactorau a ddylid eu cymryd i ystyriaeth;
- mae'r dyletswyddau cyfreithiol sy'n rhaid i aelodau'r pwyllgor eu hystyried, fel y ddyletswydd i ystyried yr angen ar gyfer datblygu yn cyfrannu at les economaidd, cymdeithasol, amgylcheddol a diwylliannol Cymru a'r ddyletswydd i ystyried effaith datblygu ar faint o Gymraeg a ddefnyddir yn ardal y Cyngor.
- y camau y dylai aelodau eu cymryd os oes ganddynt unrhyw gysylltiad personol â mater a benderfynir gan y pwyllgor (e.e. ble mae cais yn ymwneud ag eiddo sydd ganddynt); a
- sut y dylid penderfynu ar geisiadau ar gyfer datblygiad a fwriedir gan neu a gynhelir gan y Cyngor.

Gallwch ddarllen y Cod Ymddygiad i Aelodau a Swyddogion sy'n Delio gyda Materion Cynllunio yn llawn yn adran 20 o'r cyfansoddiad.

Dylai swyddogion gydymffurfio â Chod Ymddygiad Swyddogion

Mae swyddogion cyflogedig y Cyngor yn gyfrifol am wasanaethu'r cyngor drwy ddarparu cyngor i Gynghorwyr, gweithredu polisïau'r Cyngor a darparu gwasanaethau i'r gymuned leol. Wrth gyflawni eu dyletswyddau, rhaid iddynt weithredu yn gywir, yn onest, yn ddiduedd ac yn wrthrychol.

Mae gan y cyhoedd yr hawl i ddisgwyl y safonau ymddygiad uchaf gan yr holl weithwyr sy'n gweithio i'r Cyngor. Mae'r Cod Ymddygiad i Swyddogion yn amlinellu'r rheolau ac amodau gwasanaeth sy'n berthnasol i weithwyr y Cyngor. Cafodd ei ddylunio i ddarparu arweiniad clir i'w cynorthwyo yn eu gwaith o ddydd i ddydd ac i ganiatáu i'r cyhoedd ddeall beth gallan nhw ei ddisgwyl pan fyddant yn rhyngweithio gyda gweithiwr o'r Cyngor.

Gallwch ddarllen y Cod Ymddygiad i Swyddogion yn llawn yn adran 21 o'r cyfansoddiad.

Mae disgwyl i swyddogion sy'n cefnogi pwyllgor cynllunio'r Cyngor hefyd gadw at God Ymddygiad i Aelodau a Swyddogion sy'n Delio gyda Materion Cynllunio.

Gallwch ddarllen y Cod Ymddygiad i Aelodau a Swyddogion sy'n Delio gyda Materion Cynllunio yn llawn yn adran 20 o'r cyfansoddiad.

Sut ddylai Cynghorwyr a Swyddogion gydweithio?

Mae gan Gynghorwyr a Swyddogion rolau, cyfrifoldebau ac atebolrwydd gwahanol, ond mae'n anochel eu bod yn gweithio'n effeithiol gyda'i gilydd i ymgymryd â swyddogaethau'r Cyngor a darparu gwasanaethau i breswylwyr sy'n byw yn ardal y Cyngor.

Mae'r Protocol ar Berthnasoedd Aelodau a Swyddogion wedi'i ddylunio i egluro rolau a chyfrifoldebau Cynghorwyr a Swyddogion ac i'w harwain wrth ddelio gyda'r naill neu'r llall. Mae'n egluro beth gall Cynghorwyr a Swyddogion ei ddisgwyl yn rhesymol gan y naill a'r llall a sut y dylent weithio gyda'i gilydd i gyflawni eu diben cyffredin.

Mae gan Gynghorwyr hawl i fynegi barn wleidyddol a chefnogi polisiâu'r blaid neu'r grŵp maent yn perthyn iddo. Disgwylir i swyddogion ymgymryd â busnes y Cyngor mewn ffordd wleidyddol ddiduedd ac mae llawer wedi eu cyfyngu rhag cymryd rhan mewn gweithgaredd gwleidyddol. Felly, mae'r protocol yn egluro sut mae swyddogion yn gallu cefnogi penderfyniadau'r polisi gan grwpiau gwleidyddol, tra'n parhau'n wleidyddol niwtral.

Gallwch ddarllen y Protocol ar Berthynas Aelod a Swyddog yn llawn yn adran 22 o'r cyfansoddiad.

Sut gallaf gwyno am Gynghorydd?

Mae Adran 3.2.2 (g) o'r cyfansoddiad yn egluro sut y gallwch gyflwyno sylwadau neu gwynion am wasanaethau'r Cyngor.

Os ydych yn dymuno cwyno am Gyngorydd, yna dylech gysylltu â naill ai Swyddog Monitro'r Cyngor neu'r Ombwdsmon y Gwasanaethau Cyhoeddus.

Mae proses gwynion y Cyngor yn rhoi mwy o wybodaeth am sut i gwyno. Mae ar gael ar wefan y Cyngor <rhwybwr hypergyswllt>.

Gallwch ddod o hyd i fanylion cyswllt y Swyddog Monitro ar wefan y Cyngor <rhwybwr hypergyswllt>.

Gallwch wybod mwy am sut i gwyno i Ombwdsmon y Gwasanaethau Cyhoeddus ar eu gwefan
<<https://www.ombudsman.wales/how-to-complain/>>

Sut gallaf gwyno am wasanaeth a ddarperir gan y Cyngor?

Os oes gennych gwyn am y Cyngor, ei weithwyr neu'r gwasanaethau mae'n ei ddarparu, gallwch gwyno drwy broses gwynion y Cyngor sydd ar gael ar wefan y Cyngor yn <rhwybwr hypergyswllt>, neu drwy ffonio [DN: rhwybwr fanylion cyswllt] neu e-bost [DN: rhwybwr fanylion cyswllt].

Rhan 4 Polisiâu a gweithdrefnau

Prif gynlluniau a strategaethau'r Cyngor (fframwaith polisi)

Ble gallaf ddod o hyd i brif gynlluniau a strategaethau'r Cyngor?

Mae'r Cyngor Llawn yn gyfrifol am osod cynlluniau a strategaethau allweddol y Cyngor, sydd gyda'i gilydd yn ffurfio fframwaith polisi'r Cyngor.

Mae'r cynlluniau a strategaethau sy'n ffurfio fframwaith polisi'r Cyngor wedi eu rhestru yn adran 4.2 o'r cyfansoddiad.

Mae cynlluniau a strategaethau unigol wedi eu cyhoeddi ar wefan y Cyngor. [DN: mae'n bosibl y byddwch angen darparu cyfeiriadau ychwanegol yn dibynnu ar sut mae gwefan y Cyngor wedi'i threfnu].

Yn ogystal, mae cynllun integredig sengl y Cyngor yn dod â chynlluniau a strategaethau'r Cyngor ynghyd ar gyfer: cymunedau; plant a phobl ifanc; iechyd, gofal cymdeithasol a lles; a diogelwch cymunedol.

Gallwch ddarllen mwy am y cynllun integredig sengl yn adran 4.3 o'r cyfansoddiad.

Mae cynllun integredig sengl y Cyngor wedi'i gyhoeddi ar wefan y Cyngor <rhwyd hypergyswllt>.

Sut y penderfynir ar fframwaith polisi'r Cyngor?

Mae'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] yn gyfrifol am ymgynghori gyda rhanddeiliaid perthnasol, ystyried unrhyw adroddiadau neu argymhellion a wnaed gan Bwyllgor(au) Trosolwg a Chraffu'r Cyngor a gweithio gyda Phrif Swyddogion y Cyngor i ddatblygu fframwaith polisi drafft.

Unwaith mae'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] wedi datblygu fframwaith polisi drafft, bydd yn cael ei ystyried gan gyfarfod o'r Cyngor Llawn. Gall y Cyngor Llawn benderfynu mabwysiadu fframwaith polisi, gwneud newidiadau iddo, ei gyfeirio yn ôl i'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] fel y gellir gwneud mwy o waith arno, neu amnewid ei fframwaith polisi ei hun ar gyfer y drafft a baratowyd gan y [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol].

Mae'r Cyngor Llawn yn penderfynu mabwysiadu'r fframwaith polisi yna bydd yn dod i rym ar unwaith. Os yw'r Cyngor Llawn yn newid y fframwaith polisi yna mae gan yr Arweinydd gyfle i wrthwynebu'r newidiadau ac ailymgynnull y Cyngor Llawn i ailystyried y fframwaith polisi.

Ar ôl mabwysiadu, mae'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol], eu pwyllgorau, Cyngorwyr unigol a swyddogion cyflogedig y Cyngor yn rhwym i weithredu yn unol â'r fframwaith polisi.

Mae'r broses ble mae'r Cyngor Llawn yn mabwysiadu fframwaith polisi wedi'i ddisgrifio yn adran 16.2 o'r cyfansoddiad.

Gosod cyllideb a rheolaeth ariannol

Sut mae'r Cyngor yn gosod ei gyllideb?

Mae'r Cyngor Llawn yn gyfrifol am gytuno ar gyllideb y Cyngor ac am gytuno ar newidiadau i gyllideb y Cyngor unwaith y bydd wedi'i fabwysiadu'n ffurfiol.

Mae cyllideb y Cyngor mewn dwy ran:-

- mae'r gyllideb refeniw yn darparu ar gyfer costau gweithredu o ddydd i ddydd a gwariant fel cyflogau staff, rhent a chostau parhaus darparu gwasanaethau.
- mae'r gyllideb cyfalaf yn darparu ar gyfer costau unwaith yn unig fel cynllun gwella ffordd mawr neu brynu neu adeiladu maes parcio newydd.

Mae'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredo], mewn ymgynghoriad â'r Prif Swyddog Cyllid yn gyfrifol am ddatblygu cynigion cychwynnol ar gyfer cyllideb y Cyngor ac ymgynghori ar y rhain.

Ar ôl cwblhau'r ymgynghoriad hwn, mae'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] yn gyfrifol am baratoi cynnig cyllideb terfynol ar gyfer ystyriaeth gan y Cyngor Llawn.

Gall y Cyngor Llawn fabwysiadu'r gyllideb heb wneud unrhyw newidiadau, newid y gyllideb neu ofyn i'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] ei ystyried cyn ei fabwysiadu.

Mae'r broses ble mae'r Cyngor Llawn yn mabwysiadu ei gyllideb wedi'i ddisgrifio yn adran 16.3.1 ac 17.3 o'r cyfansoddiad.

Penderfyniadau sydd y tu hwnt i'r fframwaith polisi neu gyllideb

A ellir gwneud penderfyniadau nad ydynt yn cydymffurfio â'r fframwaith polisi neu'r gyllideb?

Gall y Cyngor Llawn benderfynu gwneud newidiadau i'r fframwaith polisi.

Gall cyrff ac unigolion eraill wneud penderfyniadau nad ydynt yn cydymffurfio gyda'r fframwaith polisi mewn nifer cyfyngedig o amgylchiadau eithriadol, sydd wedi eu cynnwys yn y cyfansoddiad. Er enghraifft, ble mae'n rhaid gwneud penderfyniad brys

i ddiogelu buddiannau'r Cyngor ac nad yw'n bosibl trefnu cyfarfod o'r Cyngor llawn mewn pryd.

Fodd bynnag, gall pwyllgor trosolwg a chraffu'r Cyngor benderfynu cyfeirio penderfyniadau o'r fath i'r Cyngor Llawn ar gyfer ystyriaeth bellach (cyfeirir at hyn yn y cyfansoddiad fel galw'r penderfyniad i mewn).

 Mae trefniadau'r Cyngor ar gyfer penderfyniadau brys nad ydynt yn cydymffurfio â'r fframwaith polisi wedi eu nodi yn adran 16.5 o'r cyfansoddiad.

 Mae Adran 16.7 o'r cyfansoddiad yn disgrifio'r amgylchiadau cyfyngedig ble mae cyrff neu unigolion heblaw'r Cyngor Llawn yn gwneud newidiadau i'r fframwaith polisi.

 Mae pwerau'r pwyllgor trosolwg a chraffu yn cael eu disgrifio yn adran 16.8 o'r cyfansoddiad.

A ellir symud arian o un pennawd cyllideb i un arall unwaith y mabwysiadwyd y gyllideb?

Yn ystod y flwyddyn mae'n bosibl y bydd y [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] a'r Prif Swyddogion angen trosglwyddo cyllidebau o un maes gwasanaeth i un arall i adlewyrchu newid mewn anghenion neu flaenoriaethau gwasanaeth er mwyn darparu fframwaith polisi'r Cyngor o fewn terfynau ariannol gan y Cyngor.

 Mae'r dull ble gall y [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] a'r Prif Swyddogion symud arian rhwng penawdau cyllideb wedi'i nodi yn adran 17.3.4 o'r cyfansoddiad.

Pa bolisiâu a gweithdrefnau eraill sy'n llywodraethu sut mae'r Cyngor yn rheoli ei gyllideb?

Mae'r Cyngor yn rhwym i nifer o reolau a gweithdrefnau ariannol gwahanol sy'n rheoli sut mae gwariant y Cyngor yn cael ei gynllunio, ymrwymo, adolygu a'i archwilio.

 Mae rheolau gweithdrefn ariannol manwl y Cyngor wedi eu nodi yn adran 17 o'r cyfansoddiad.

A oes unrhyw gyfyngiadau ar sut mae'r Cyngor yn prynu nwyddau a gwasanaethau?

Gall y Cyngor ymuno â chontractau i brynu nwyddau a gwasanaethau yn yr un ffordd ag unrhyw unigolyn neu sefydliad arall. Fodd bynnag, mae'n rhaid i'r Cyngor gydymffurfio â rheolau'r weithdrefn gontractau yn y cyfansoddiad pan mae'n gwneud hynny.

Diben rheolau'r weithdrefn gontract yw sicrhau bod y Cyngor yn cydymffurfio â gofynion cyfreithiol perthnasol ac yn sicrhau'r nwyddau a gwasanaethau mwyaf economaidd (gwerth gorau) i drethdalwyr.

Os ydych yn gwerthu nwyddau neu wasanaethau i'r Cyngor yn rheolaidd yna mae'n bosibl eich bod eisiau dod yn gyfarwydd â'r rheolau a'r gweithdrefnau hyn.

Mae rheolau gweithdrefn ariannol manwl y Cyngor wedi eu nodi yn adran 18 o'r cyfansoddiad.

Sut mae'r Cyngor yn llunio contractau a chytundebau?

Mae'r rheolau a'r gweithdrefnau sy'n rheoli sut mae cytundebau, contractau a gweithredoedd yn cael eu hawdurdodi a'u gweithredu ar ran y Cyngor wedi eu nodi yn adran 13 o'r cyfansoddiad.

Rhan 5 Sut y gallaf i gymryd rhan?

Sut mae'r Cyngor yn ymgysylltu gyda phobl leol i'w hannog i gyfrannu at ddemocratiaeth leol?

Mae'r Cyngor [wedi cyhoeddi] [yn cyhoeddi] strategaeth cyfranogiad cyhoeddus sy'n egluro sut y bydd yn annog pobl leol i gyfrannu at broses gwneud penderfyniadau'r Cyngor. Mae strategaeth cyfranogiad cyhoeddus y Cyngor yn disgrifio sut fydd y Cyngor yn:

- hybu ymwybyddiaeth o swyddogaethau'r Cyngor;
- hybu ymwybyddiaeth o sut gall pobl fod yn Gynghorydd a beth mae'r rôl yn ei olygu;
- hwyluso mynediad at wybodaeth am benderfyniadau sydd wedi neu sydd i gael eu gwneud gan y Cyngor;
- hybu trefniadau ble gall pobl wneud sylwadau i'r Cyngor am benderfyniadau a wnaed neu a wneir ganddo yn y dyfodol;
- sicrhau bod barn y cyhoedd yn dod at sylw'r Pwyllgor[au] Trosolwg a Chraffu; a
- hyrwyddo ymwybyddiaeth ymysg Cynghorwyr o fanteision defnyddio'r cyfryngau cymdeithasol i gyfathrebu â phobl leol.

Mae'r Cyngor hefyd yn ymgysylltu â phobl leol drwy baneli dinesydd ac arolygon ac ymgynghoriadau o amgylch polisïau a gwasanaethau penodol. Mae'n bosibl y sefydlir y rhain gan y Cyngor, adrannau gwasanaeth o fewn y Cyngor neu drwy waith pwyllgorau neu is-bwyllgorau'r Cyngor.

Mae strategaeth cyfranogiad cyhoeddus y Cyngor yn cael ei chyhoeddi ar wefan y Cyngor <rhwybwrch hypergyswllt>.

Ydw i'n gallu anfon deiseb at y Cyngor?

Ydych, gallwch anfon deisebau at y Cyngor yn defnyddio cynllun deiseb y Cyngor. Mae'n ofynnol i'r Cyngor yn unol â'r gyfraith i weithredu deiseb, sy'n nodi:-

- sut y gellir cyflwyno deiseb i'r Cyngor;
- sut ac erbyn pryd y bydd y Cyngor yn cydnabod eu bod wedi derbyn y ddeiseb;
- y camau y bydd y Cyngor yn eu cymryd mewn ymateb i ddeiseb; a

- sut ac erbyn pryd y bydd y Cyngor yn sicrhau bod ei ymateb i ddeiseb ar gael i'r sawl a gyflwynodd y ddeiseb ac i'r cyhoedd.

 Gallwch ddarllen mwy am gyflwyno deiseb i'r Cyngor yn adran 3.2.2(c) o'r cyfansoddiad.

 Mae'r Cyngor yn cyhoeddi manylion ei gynllun deiseb ar ei wefan <rhwybch hypergyswllt>.

Sut gallaf wybod pryd mae cyfarfodydd y Cyngor a'i bwyllgorau a chyrff yn cael eu cynnal?

Mae'r Cyngor yn cyhoeddi hysbysiadau am gyfarfodydd y Cyngor Llawn a'i bwyllgorau.

 Gallwch wybod mwy am ofynion hysbysiad yn adrannau 3.11, 4.14 ac 15.4 o'r cyfansoddiad.

 Mae'r Cyngor yn cyhoeddi hysbysiadau am gyfarfodydd a rhaglen o gyfarfodydd i ddod ar ei wefan <rhwybch hypergyswllt>.

Sut gallaf wybod beth fydd yn cael ei drafod mewn cyfarfod penodol?

Bydd y Cyngor yn cyhoeddi rhaglenni cyfarfodydd, ynghyd ag unrhyw bapurau cefndir ac adroddiadau ymlaen llawn cyn cynnal y cyfarfod.

Bydd copïau caled o raglenni a phapurau cefndir ac adroddiadau hefyd ar gael yn y cyfarfod i'r aelodau hynny o'r cyhoedd sy'n dymuno mynychu'n bersonol.

 Gallwch wybod am fwy o wybodaeth sydd ar gael yn gyhoeddus cyn cyfarfod y Cyngor yn adrannau 15.5 ac 15.8 o'r cyfansoddiad.

 Mae'r Cyngor yn cyhoeddi rhaglenni cyfarfodydd a dogfennau ac adroddiadau cefnogol ar ei wefan <rhwybch hypergyswllt>.

Sut gallaf wybod pryd y penderfynir am fater sydd gennyf ddiddordeb ynddo?

Mae'r Cyngor yn cyhoeddi rhaglen gwaith i'r dyfodol, sy'n nodi pa benderfyniadau fydd yn cael eu cymryd gan y Cyngor Llawn, y [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] a pha faterion fydd y Pwyllgor Trosolwg a Chraffu yn eu hystyried, a phryd y bydd y materion hyn yn cael eu trafod;

 Gallwch wybod mwy am raglen gwaith i'r dyfodol y Cyngor yn adrannau 3.1.1 ac 15.13 o'r cyfansoddiad.

 Mae'r Cyngor yn cyhoeddi ei raglen gwaith i'r dyfodol ar ei wefan <rhwybwrth> hypergyswllt>.

A wyf yn gallu gofyn i bwyllgor neu gorff o'r Cyngor i edrych ar fater penodol?

Ydych, gallwch gysylltu â'ch cynghorydd am faterion o ddiddordeb, ac mae'n bosibl y gallant eu codi, os yn berthnasol, yn ystod cyfarfod; gelwir hyn yn Gynghorydd yn Galw am Weithredu.

Gallwch hefyd ofyn i gadeirydd corff penodol i ychwanegu eitem ar y rhaglen ar gyfer cyfarfod yn y dyfodol, neu fynychu cyfarfod a gofyn i'r corff hwnnw edrych ar fater pan mae'n ystyried eitemau busnes yn y dyfodol.

A wyf yn gallu arsylwi cyfarfodydd y Cyngor Llawn?

Gallwch, mae aelodau o'r cyhoedd yn gallu dod i arsylwi cyfarfodydd o'r Cyngor Llawn cyn belled â'u bod yn cael eu cynnal yn gyhoeddus.

Mae cyfarfodydd o'r Cyngor Llawn hefyd yn cael eu darlledu yn fyw ar wefan y Cyngor felly gallwch eu gwyllo mewn amser real o bell os byddwch yn dymuno.

Rhaid i'r cyhoedd gael eu heithrio o gyfarfodydd pryd bynnag y mae'n debygol y bydd gwybodaeth gyfrinachol yn cael ei datgelu iddynt os oeddent yn gallu mynychu. Mae'r Cyngor hefyd yn gallu eithrio'r cyhoedd o gyfarfod, neu rhan o gyfarfod, ble byddai gwybodaeth eithriedig yn cael ei datgelu. Mae gwybodaeth eithriedig yn cynnwys gwybodaeth sy'n ymwneud ag unigolyn penodol neu eu materion busnes neu ariannol, gwybodaeth breintiedig yn gyfreithiol neu wybodaeth sy'n ymwneud ag atal, ymchwilio neu erlyn trosedd neu wybodaeth arall a nodir yn y cyfansoddiad.

Os byddwch yn amharu ar gyfarfod o'r Cyngor, yna rydych yn debyg o gael rhybudd gan y [Cadeirydd] [Maer] [Aelod sy'n Llywyddu] am achosi aflonyddwch. Os byddwch yn parhau i amharu ar y cyfarfod, yna mae'n bosibl y gorchmynnir chi i adael.

 Mae'r rheolau sy'n ymwneud â gwahardd y cyhoedd o'r cyfarfod wedi eu cynnwys yn adrannau 15.10 o'r cyfansoddiad.

 Mae rhwymedigaeth y Cyngor i ddarlledu cyfarfodydd y Cyngor wedi'i nodi yn adran 4.32 o'r cyfansoddiad.

 Mae'r rheolau ynglŷn ag aflonyddwch gan aelodau o'r cyhoedd wedi eu nodi yn adran 4.30 o'r cyfansoddiad.

Ydw i'n gallu arsylwi cyfarfodydd eraill?

Ydych, mae aelodau o'r cyhoedd yn gallu dod i arsylwi cyfarfodydd mae'r Cyngor wedi penderfynu y dylent fod yn gyhoeddus.

Mae eich hawl i fynychu cyfarfodydd o'r Cyngor [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol], pwyllgorau'r cyngor a chyrff eraill wedi eu disgrifio yn adran 15.3 o'r cyfansoddiad.

A wyf yn gallu siarad mewn cyfarfod?

Gall aelodau o'r cyhoedd siarad mewn unrhyw gyfarfod y mae'r Cyngor wedi penderfynu y dylai gynnwys cyfranogiad gan aelodau o'r cyhoedd.

A wyf yn gallu gofyn cwestiwn mewn cyfarfod?

Gallwch ofyn cwestiynau ffurfiol i aelodau o'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] mewn cyfarfodydd o'r Cyngor Llawn.

Fodd bynnag, gallwch ond gofyn cwestiwn os ydych wedi hysbysu'r swyddog penodedig (gelwir hefyd yn "swyddog priodol") sydd yn aml yn Bennaeth y Gwasanaethau Democrataidd yn ysgrifenedig (gan gynnwys drwy e-bost) yr ydych yn dymuno codi cwestiwn cyn i'r cyfarfod gael ei gynnal.

Gallwch ond gofyn un cwestiwn, ond os nad ydych yn gallu mynychu'r cyfarfod, yna gallwch enwebu rhywun i fynychu'r cyfarfod a gofyn y cwestiwn ar eich rhan.

Mae amser yn gyfyngedig ar gyfer cwestiynau, a chaniateir cwestiynau yn y drefn y cawsant eu hysbysu i'r swyddog priodol, sydd yn aml yn Bennaeth y Gwasanaethau Democrataidd Os bydd amser ar gyfer cwestiynau yn rhedeg allan cyn i chi ofyn eich cwestiwn, yna yn hytrach byddwch yn derbyn ateb ysgrifenedig i'ch cwestiwn.

Gallwch ddarllen mwy am ofyn cwestiwn yn adran 4.18 o'r cyfansoddiad.

Mae gwybodaeth gyswllt ar gyfer Pennaeth y Gwasanaethau Democrataidd wedi ei chyhoeddi ar wefan y Cyngor <rhwybys hypergyswllt>.

Sut gallaf wybod beth oedd penderfyniad y Cyngor?

Mae'r Cyngor yn cyhoeddi'r rhaglen, adroddiadau a chofnodion cyfarfodydd ar ôl cytuno arnynt. Mae'r papurau hyn ar gael i'w harchwilio gan y cyhoedd am isafswm o chwe blynedd o ddyddiad y cyfarfod. Mae'r papurau cefndir ar gael i'r cyhoedd am o leiaf pedair blynedd. Mae'n bosibl y byddwch hefyd yn gallu gweld gwe ddarllediad wedi'i gofnodi o nifer o gyfarfodydd.

Mae gan y Cyngor hefyd drefniadau ar gyfer cyhoeddi cofnodion ysgrifenedig o benderfyniadau a wneir gan y [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] a phwyllgorau a chyrrff eraill y Cyngor.

Gallwch ddarllen trefniadau'r Cyngor ar gyfer cyhoeddi cofnodion cyfarfodydd yn adran 15.7 o'r cyfansoddiad.

Gallwch ddarllen am drefniadau'r Cyngor ar gyfer cyhoeddi cofnod ysgrifenedig o benderfyniadau a wneir gan y [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol], pwyllgorau'r Cyngor ac aelodau unigol o'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol] yn adran 15.15 o'r cyfansoddiad.

Gallwch ddarllen cofnodion, adroddiadau a rhaglenni cyfarfodydd ar wefan y Cyngor <rhwybch hypergyswllt>.

A allaf weld cyfrifon y Cyngor i ddeall sut mae treth y cyngor yn cael ei wario?

Gallwch. Mae'n ofynnol i'r Cyngor gyhoeddi ei gyfrifon a'u gwneud ar gael ar gyfer eu harchwilio gan y cyhoedd. Gallwch godi cwestiynau am gyfrifon y Cyngor gyda'r Cyngor neu gydag archwiliwr allanol y Cyngor.

Gallwch wybod mwy am sut i weld a gwneud sylwadau ar gyfrifon y Cyngor yn adrannau 3.1.1 ac 15.13 o'r cyfansoddiad.

MYNEGAI

Cyflwyniad	1
Y Cyfansoddiad	1
Y canllaw hwn	1
Rhan 1 Y cyfansoddiad	6
Rhan 2 Strwythurau democrataidd y Cyngor	7
Siart strwythur	9
Cynghorwyr	10
Cyngor Llawn	12
Y [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol]	16
Pam bod gan y Cyngor bwyllgorau a beth maent yn ei wneud?	18
Beth mae pwyllgorau craffu'r Cyngor yn ei wneud?	18
Pwyllgor Trosolwg a Chraffu	18
Pwyllgor Safonau	18
Beth mae pwyllgorau rheoleiddio a phwyllgorau eraill y Cyngor yn ei wneud?	20
Pwyllgor Cynllunio	20
Pwyllgor Trwyddedu	20
Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio	20
Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd	21
Beth yw cydbwyllgorau?	22
Y [DN: rhowch enw] Cyd-bwyllgor Corfforedig	23
Rhan 3 Swyddogaethau a Chyfrifoldebau	24
Beth yw rolau Cynghorwyr?	24
[Maer] [Cadeirydd] [Aelod sy'n Llywyddu] a [Dirprwy Faer] [Is-Gadeirydd] [Dirprwy Aelod sy'n Llywyddu]	25
[Cadeirydd ac Is-gadeirydd]	26
Arweinydd a Dirprwy Arweinydd	27
Aelod o'r [Cabinet] [Pwyllgor Gweithredol]	28
Cynorthwy-ydd i'r Pwyllgor Gweithredol	28
Beth yw rolau swyddogion cyflogedig o'r Cyngor?	29
Sut ddylai Cynghorwyr a Swyddogion ymddwyn?	31
Dylai Cynghorwyr gydymffurfio â'r Cod Ymddygiad Aelodau	31
Gofynion arbennig i Gynghorwyr sy'n aelodau o bwyllgor cynllunio'r Cyngor	33
Dylai swyddogion gydymffurfio â Chod Ymddygiad Swyddogion	33
Sut ddylai Cynghorwyr a Swyddogion gydweithio?	34
Sut gallaf gwyno am Gynghorydd?	34
Sut gallaf gwyno am wasanaeth a ddarperir gan y Cyngor?	35
Rhan 4 Polisiâu a gweithdrefnau	36

Prif gynlluniau a strategaethau'r Cyngor (fframwaith polisi)	36
Ble gallaf ddod o hyd i brif gynlluniau a strategaethau'r Cyngor?	36
Sut y penderfynir ar fframwaith polisi'r Cyngor?	36
Gosod cyllideb a rheolaeth ariannol	37
Sut mae'r Cyngor yn gosod ei gyllideb?	37
Penderfyniadau sydd y tu hwnt i'r fframwaith polisi neu gyllideb	37
A ellir gwneud penderfyniadau nad ydynt yn cydymffurfio â'r fframwaith polisi neu'r gyllideb?	37
A ellir symud arian o un pennawd cyllideb i un arall unwaith y mabwysiadwyd y gyllideb?	38
Pa bolisiâu a gweithdrefnau eraill sy'n llywodraethu sut mae'r Cyngor yn rheoli ei gyllideb?	38
A oes unrhyw gyfyngiadau ar sut mae'r Cyngor yn prynu nwyddau a gwasanaethau? ..	38
Sut mae'r Cyngor yn llunio contractau a chytundebau?	39
Rhan 5 Sut y gallaf i gymryd rhan?	40
Sut mae'r Cyngor yn ymgysylltu gyda phobl leol i'w hannog i gyfrannu at ddemocratiaeth leol?	40
Ydw i'n gallu anfon deiseb at y Cyngor?	40
Sut gallaf wybod pryd mae cyfarfodydd y Cyngor a'i bwyllgorau a chyrff yn cael eu cynnal?	41
Sut gallaf wybod beth fydd yn cael ei drafod mewn cyfarfod penodol?	41
Sut gallaf wybod pryd y penderfynir am fater sydd gennyf ddiddordeb ynddo?	41
A wyf yn gallu gofyn i bwyllgor neu gorff o'r Cyngor i edrych ar fater penodol?	42
A wyf yn gallu arsylwi cyfarfodydd y Cyngor Llawn?	42
Ydw i'n gallu arsylwi cyfarfodydd eraill?	43
A wyf yn gallu siarad mewn cyfarfod?	43
A wyf yn gallu gofyn cwestiwn mewn cyfarfod?	43
Sut gallaf wybod beth oedd penderfyniad y Cyngor?	43
A allaf weld cyfrifon y Cyngor i ddeall sut mae treth y cyngor yn cael ei wario?	44
MYNEGAI	45